

SÁROSPATAKI PEDAGÓGIAI FÜZETEK

I

1969-1970

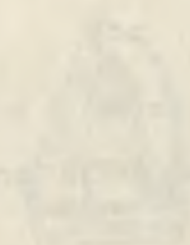
A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG MISKOLC
VÁROSI ÉS BORSOD MEGYEI TAGOZATA A
PEDAGÓGUSOK SZAKSZERVEZETE BORSOD
MEGYEI BIZOTTSÁGA ÉS A SÁROSPATAKI
TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET KIADVÁNYA

COMENIUS könyvtár

CTK126015

SÁROSPATAKI
 PEDAGÓGIAI
 FÜZETEK

SAARLÄNDISCHES
 UNIVERSITÄTSMUSEUM
 SAARBRÜCKEN

S z e r k e s z t e t t e :

Dr. Károly István

Ködöböcz József

L e k t o r á l t a :

Dr. Csuhaj Varjú Imre

A címlapot és az emblémát tervezte:

Debreczeni Zoltán

SÁROSPATAKI PEDAGÓGIAI FÜZETEK

I

1969-1970

A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG MISKOLC
VÁROSI ÉS BORSOD MEGYEI TAGÓZATA A
PEDAGÓGUSOK SZAKSZERVEZETE BORSOD
MEGYEI BIZOTTSÁGA ÉS A SÁROSPATAKI
TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET KIADVÁNYA

A J A N L A S

... és újra elindítjuk ...

1857-ben Erdélyi János szerkesztésében a Sárospataki Tanítóképző akkori igazgatója, Árvay József hathatós támogatásával elindult útjára a Sárospataki Füzetek című tudományos folyóirat. A szerkesztő Előszavában ezt írta: "Elsőre nézve így gondokozunk: ha emez, az országnak közép-pontjátul messzi eső kis városban, mely csak megyei főváros sem, veti föl magát a tünemény, ez oda látszik mutatni, hogy az irodalom iránti közönynek, a vidékek szellemi pangásának ütött a végóra." A kiemelt "irodalom" kifejezésen a szerkesztő a nevelés, a művészet, a történelem területét is értette. A későbbi taglalásból ez ki is tűnik. E folyóiratnak a "Nevelés" részében kívántak foglalkozni ilyen kérdésekkel: a tanítók és a tanulók // anyagi, szellemi helyzete; az intézetek állása, tökélyesbitése; a taneszközök, az iskolai módszerek stb.

Sajnálatos, hogy e nagyszerű és tartalmas folyóirat 1869. június 18-án megszűnt, 1905-ben is csak 2 évfolyam erejéig jelent meg újra Horváth Cirill szerkesztésében a Sárospataki Irodalmi Kör tudományos közleményeként. Előfizetők hiányában szűnt meg. Pedig intőek, figyelmeztetőek voltak a második megindulás bevezető mondatai is: "A viléki kulturális centrumok kérdése valódi nemzeti feladat ... Ápolni akarjuk a tudományt. Meg akarjuk nyitni a pataki főiskola régi gyűjteményének kincsesházát..." Eddig a régi sorok, emlékezések.

Most harmadszor is útjára bocsájtjuk a Sárospataki Füzeteket. Az ujraindítás bölcsőjénél ott áll a Pedagógusok Szakszervezete Borsod megyei Bizottsága, a Magyar Pedagógiai

dik, és ma is korszerű gondolatokat ad a felnővekvő nemzedék nevelését végző pedagógusoknak.

Kiadványunknak neveléstudományi profilt kívánunk biztosítani a következő számokban is. Éppen ezért a nevét is - úgy gondoljuk, nem vétünk ezzel a haladó hagyományok ellen - módosítottuk Sárospataki Pedagógiai Füzetekre. Ez jobban kifejezi azt a tartalmat, amellyel szeretnénk megöltteni.

A Füzetekben szeretnénk megjelönteneti a neveléstudomány közérdekű kérdéseivel foglalkozó és a tanítóképzés továbbfejlesztésével, korszerűsítésével kapcsolatos elméleti, módszertani problémákat felvető és - szerény erőnkhez mérten - megoldó tanulmányokat, intézeti oktatók pályamunkáit, valamint jelentősebb intézeti rendezvényeink anyagait. Mindezekkel segíteni kívánjuk - elsősorban - a tanítóképzőkben és az általános iskola alsó tagozatában működő pedagógusok nevelő-oktató-képző munkáját. Tehát továbbképzési jellegét is szánunk kiadványunknak.

Hisszük és valljuk, hogy ha nem is tűzünk a Sárospataki Pedagógiai Füzetek elé olyan nagy célokat, nem igérünk általa olyan országos kisugárzó erőt, és nem támasztunk vele szemben olyan igényt, mint elődeink, de szándékunk, lelkesedésünk azonos velük.

Megváltozott, új, szocialista körülmények között a következő gondolatokkal indítjuk utjára és ajánljuk társadalmunk figyelmébe a Sárospataki Pedagógiai Füzeteket: ma kell a célratörő, új világ formálását szolgáló pedagógiai harcsona, amelynek hangja bár halkan, de eljut azok fülébe, akiknek szántuk: a gyakorló pedagógusokhoz.

Dr.Károly István
intézeti igazgató
a Magyar Pedagógiai Társaság
Miskolc városi és Borsod megyei
Tagozatának elnöke

Azary Zoltán
a Pedagógusok Szakszervezete Borsod megyei
titkára

I.

A TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET KOLLÉGIUMÁNAK NÉVADÓ
ÜNNEPSÉGE

/Sárospatak, 1969. október 3./

Dr.Károly István: Megnyitó

Kedves Hallgatóim!

Mi, pedagógusok itt, Sárospatakon tanítványaink eszmei-politikai-pedagógiai nevelésének, oktatásának és képzésének hatékonyabbá tétele céljából a hétköznapi pedagógiai munka közben esetenként olyan nevelési lehetőségeket, illetve fórumokat teremtünk, ahol koncentráltabban, érzelmileg gazdagabban érik a hatások hallgatóinkat, a holnap pedagógusait.

Ilyen fórumok - a társadalmi-politikai évfordulók mellett - a kiemelkedő pedagógiai tartalmu rendezvények, ünnepek, melyeknek sorában az elmúlt évben avattuk diákotthonunkat kollégiummá, a mai napon pedig a kollégiumunk névadó ünnepségét és nagy névadónk, Comenius pedagógiai örökségére alapozva pedagógiai szemináriumot tartunk.

A névadó ünnepségünkön tisztelettel és szeretettel köszöntöm minden kedves vendégünket, elvtársnőket, elvtársakat, oktatókat és hallgatókat:

Külön is köszöntöm kedves külföldi barátainkat, akik jelenléte nemzetközi jelleget is ad rendezvényünknek: a Német Demokratikus Köztársaság Bautzeni Tanítóképző Főiskolájának - testvérintézetünknek - igazgatóját, dr. Kurt Pietsch elvtársat; a Csehszlovák Szocialista Köztársaság presovi /eperjesi/ Safárik Egyetem Bölcsészkarának docensét, dr. Andrej Cuma elvtársat és az általa vezetett delegáció tagjait: dr. Juraj Furdik és dr. Jozef Tvrdy adjunktus elvtársakat.

Eltársai tisztelettel köszöntöm a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály helyettes vezetőjét, Pálmai Kálmán elvtársat és a társaságában lévő Lőrincz András főelőadó elvtársat,

a Megyei Pártbizottság képviselőjét, Lukács János elvtársat, dr. Gombár József elvtársat, a KISZ KB egyetemi és főiskolai osztály vezetőjét,

a Magyar Pedagógiai Társaság főtitkárát, dr. Simon Gyula elvtársat,

a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának vezetőjét, dr. Hetényi György elvtársat,

a Városi Pártbizottság képviselőjét, Varga Ferenc elvtársat, a Városi Tanács V.B. elnökhelyettesét, Koleszár Dénes elvtársat. Külön is köszöntöm a rendezvényünkön közreműködő barátainkat: Béres Ferenc énekművészt, dr. Bakos József tanszékvezető főiskolai tanárt, a nyelvtudományok kandidátusát és Babodi Béla óvónőképző intézeti vezető tanárt.

Nagy öröm számunkra, hogy minden pedagógusképző intézet elküldte képviselőjét, és ezzel rendezvényünket országos jellegűvé segítettek tenni. Külön is köszöntöm az intézetek képviselőit, és kérem, vegyenek részt aktívan ünnepségünk programjában.

Kedves Elvtársnők! Elvtársak!

A mai névadó ünnepségünk jelentőségét a bevezetőmben elmondott pedagógiai célok mellett olyan nemzetközi, nemzeti, társadalmi és intézeti események fokozzák, mint felszabadulásunk 25 éves, Lenin születésének 100 éves és a felsőfoku tanítóképzés létrejöttének 10 éves évfordulójához asszociálódó, abból kisugárzó eszmei-politikai-pedagógiai hatás, amelynek felhasználása internacionalista, nemzeti és hivatásbeli kötelességünk.

Véleményem szerint a három évforduló dialektikusan összefügg. Lenin elméleti munkássága, a Bolsevik Párt megszervezése, elvi és gyakorlati irányítása nélkül nem jött volna létre és nem fejlődött volna szocialista nagyhatalommá a Szovjetunió, és segítsége nélkül nem szabadulhatott volna fel hazánk. A Szovjetunió által felszabadított Magyarország szocialista fejlődése teremtette meg az általános iskolát és ezzel összefüggésben a felsőfoku tanítóképzést. Bármelyik évforduló jelentőségéről beszélünk is, mind a háromról szó van. Mivel a felszabadulási és a lenini évfordulók eszmei-politikai hatása egész tanévre kiható rendezvények és a mindennapi pedagógiai tevékenységünk folyamatában méltó módon érvényesül, ezért most itt csak a tanítóképzés felsőfokúvá válásának jelentőségéről - mint aktuális kérdésről - kívánok röviden szólni.

A tanítóképzés magasabb fokra emeléséért a haladó erők és az elnyomók között folyó harc szorosan összefüggött a népoktatás általánossá tételéért vívott küzdelemmel Apáczei, Comenius, de élesebben a XIX. század közepe óta. A kizsákmányoló osztálytársadalmakban az uralkodó osztály következetesen elodázta, megakadályozta mindkét kulturpolitikai kérdés megoldását. Ilyenformán csak a felszabadulás után válhatott a népoktatás általánossá és magasabb szintűvé az általános iskola létrehozásával, ami szocialista kulturpolitikánk legnagyobb vívmánya ma is. A magasabb foku népoktatás, az általános iskola megteremtése szükségszerűen felvetette a pedagógusképzés korszerűsítését is. Előbb 1948-ban az általános iskolai tanárképzést, majd 1959-ben a tanító- és óvónőképzés magasabb fokra emelését oldotta meg népi államunk.

Egy új iskolatípus fejlődéstörténetében 10 év nem nagy idő, de a 10 év fejlődését tükröző mérleg - ami most készül - máris gazdag tartalmat mutat. Most itt csak intézetünk egy-két eredményét kívánom elmondani, amely azonos vagy hasonló a többi tanító- és óvónőképzők eredményéhez.

- Nevelőképző intézetünk a kezdeti utkeresés és nehézségek után tuljutott a gyermekkorán, és mind tartalmi, mind szervezeti vonatkozásban felnött a funkciójának betöltéséhez a nevelés-
oktatás és a tudományos munka vonatkozásában egyaránt.
- Ma tartalmi, tárgyi és technikai vonatkozásban biztosítottak azok a feltételek, amelyek a felsőoktatási pedagógusképzéshez szükségesek. /Előadók, laboratóriumok, kísérleti termek stb./
- A 10 év alatt kiképzett több mint 600 tanító
- a tanácsok vezetőinek értékelő véleményére hivatkozva - egyre jobban megállja helyét az iskolai munka és a közéleti tevékenység frontján.
- A nevelő-oktató-képző munka korszerűbb, hatékonyabb végzésével szoros összefüggésben ma már jobban jut időnk és szellemi kapacitásunk a tudományos kutatómunkára, a pedagógusképzés korszerűsítését szolgáló dokumentumok kidolgozásának segítésére.
- A megtett ut tehát eredményekben gazdag, és szilárd bázisa a még eredményesebb tanítóképzésnek.

Kedves Hallgatóim!

Kollégiumunk névadója, a nagy pedagógus, Comenius már a XVI-XVII. században sikraszállt a korabeli iskola-politika demokratizálásáért, általánossá tételéért, korszerűsítéséért és a nevelőképzés magasabb fokra emeléséért. Itt, Sárospatakon olyan nagy jelentőségű elméleti és gyakorlati munkát végzett - rövid négyéves itt-tartózkó-

dása alatt -, amely ma is jelentős forrása pedagógiai tevékenységünknek, nevelőképző munkánknak. A Sárospatakon írott művei világszerte elterjedtek, és ma is korszerű gondolatokat tartalmaznak. Comenius nevét felvevő és viselő kollégiumunk közössége a legtöbb pedagógiai kérdésben ma is tanácsot, eligazítást nyerhet és kell, hogy nyerjen Comenius tanításából.

Comenius nevének felvétele itt, Sárospatakon természetes aktus, mivel sok szállal kapcsolódik intézetünk a névadó itteni életéhez, pedagógiai tevékenységéhez. Az intézetünkben nevelkedő tanítójelöltek szempontjából éppen ezért Comenius neve a hivatástudatra nevelés területén ugyanilyen természetesen adott, mert haladó szelleme erősen beágyazódott városunk szellemi örökségébe, és kisugárzó hatása Sárospatak iskolaváros multjában és jelenében nap mint nap megnyilvánul, érvényesül. Comenius szellemi öröksége jelen van, velünk van mindennapi munkánkban. Az a tény, hogy kollégiumunk a mai ünnepségünkön felveszi a nagy pedagógus, Comenius nevét, megbecsülésünknek és tiszteletünknek újabb megnyilvánulását jelenti iránta, de egyben a példakép követését, tanításának alkotó alkalmazását is igényli oktatóink és tanítványaink részéről. Intézetünk oktató kollektívája és hallgatósága tisztában van az intézetünkre háruló felelősséggel Comenius pedagógiai örökségének alkotó alkalmazása terén. Örömmel és alkotó módon használjuk fel tanítását a szocialista tanítóképzésben. A szocialista hazafiság érzésével eltelve kívánjuk szellemi örökségét a pedagógiai közgondolkodás formálásának szolgálatába állítani. Az iránta érzett szocialista humanista kegyelettel készülünk halálának 300 éves évfordulóját megünnepelni, és az ezzel összefüggő Nemzetközi Comenius Emlékünnepség sárospataki programját előkészíteni és megrendezni. Névadónk élete, nagy szelleme a pedagógus hivatástudatra nevelés folyamatában kiapadhatatlan forrásunk és példaképünk lesz itt - volt alkotó munkahelyén - Sárospatakon.

Kedves Hallgatóim!

A pedagógus hivatással kapcsolatos következő come-
nusi gondolattal kívánom megnyitni névadó ünnepségünket:
"A pedagógus olyan legyen, mint a Nap: mindig adjon fényt
és meleget, gyakran esőt és szelet, de ritkán villámot és
mennydörgést."

Tisztelettel felkérem dr. Simon Gyula elvtársat, a
Magyar Pedagógiai Társaság főtitkárát, szíveskedjék meg-
tartani ünnepi beszédét.

Dr. Simon Gyula:

NÉVADÓNK ÖRÖKSÉGÉRŐL

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Egyetemes pedagógiai eszmét jöttünk hiven szolgálni. Comenius és Sárospatak! Népünk és a világ népeinek tudatában a művelődés messzi századokat lelkesítő példája.

Az európai művelődés nyugtalan vándora, az iskolaügy zseniális ujitója, a pedagógia eszméinek századokra előremutató összefoglalója találkozott itt a szépséges zempléni hegyekkel, a szelid Bodrog övezte Sárospatakkkal: művelődéstörténetünk gyöngyszemével.

Sárospataknak a törökidő országot kulturális viszonyait messzi meg kellett haladnia, hogy érdemesen és méltóan fogadhassa Comenius és eszméit, a Comenius mindent átfogó műveltségére, humanizmusára, fáradhatatlan akarására, izzó pedagógiai hivatásszeretetére volt szükség, hogy e találkozás létrejöhesse. A két út összevelése eredményezte Comenius sárospataki 4 évét, alkotó korszakának páratlanul gazdag kiteljesedését a magyar és az egyetemes kulturális történelem dicsőségére.

Névadó ünnepségünkön erről emlékezünk.

Az ünnepek és az évfordulók köteleznek bennünket. Köteleznek először tiszteletadásra a haladó gondolat és annak hordozója, terjesztője előtt. De köteleznek az életmű összegzésére úgy is, hogy az alkotót saját korának viszonyai között vizsgáljuk; megnézzük, miben szolgált a kora nagy problémáinak megoldását, a társadalmi haladást. Ugyanakkor az ilyen ünnep kiváltképp alkalmas arra, hogy a mának és a hol-

napnak is szóló tanításokat meghalljuk, a 300 évvel ezelőtt tudott vagy megsejtett, kimunkált vagy csak érintett pedagógiai elméletet, gyakorlatot megidézzük és vizsgálattassuk. Kutassuk: mi az életközeli és érvényes ma is Comenius pedagógusi és emberi mentalitásából, műveiből.

A tudós, a pedagógus Comenius előtti tiszteletadás egyik jelentős aktusa a mai névadó ünnepség, mely ezt a nagy multu kollégiumot a névvel még nagyobb fényűvé teszi bizonyára nemcsak külsőben, hanem tartalomban is. Az életmű összegezését elvégezték és szempontokban mindig gazdagodva, bővülve végzik a comeniológusok hazánkban és más országokban. Engedjék meg, hogy a harmadik kötelességnek próbáljak eleget tenni azzal, hogy a comeniusi eszmevilág, a comeniusi pedagógia néhány üzenetét felerősítsem, és a továbbélő comeniusi elveket és gyakorlatot összekapcsoljam egy-két mai törekvésünkkel, eredményünkkel.

Jól tudjuk, hogy Comenius olyan időszakban élt, amikor a gyors társadalmi átalakulás szele érinti meg Európát. Az önmagát túlélte feudális rend eresztékei és pillérei sok helyen meglazulnak, megremegnek és összeomlóban vannak, ekkor emelkedik fel forradalmában az angol polgárság, a rendi felkelés bukása Fehérhegynél végzetes kihatással van a közép-európai erőviszonyokra és helyzetre, Csehországot a Habsburgok teljes béklyóba kötik, erre az időszakra esik a harmincéves háború dühöngése. Nyugaton két társadalmi formáció nyílt harca zajlik; a legfejlettebb országok polgársága hadat üzen a túlhaladott feudális rendszernek. Közép- és Kelet-Európa a Habsburgok nemzeti-vallási-feudális elnyomása alatt és pangó gazdasági, szellemi viszonyok között él. A természettudományos gondolkodás még csak buvópataként jelentkezik; a vallásos szemlélet, az idealista világkép a leghaladóbb elméket is terheli, befonja. A gazdasági életben, a tudományban és a művelődési szférában élesen vetődik fel a haladás és maradiság kérdése. A kor átmeneti nagy összeütközések, harcok színtere; s benne az ember, a tudós eszmevilága sem lehet egyértelmű és letisztult.

A kor társadalmi és politikai harcainak osztályjellegére, mezőire és elveire azért is kell gondolnunk, mert Comenius világnézetében is erősek a feudális hatások, élnek a vallásos meggyőződésből eredő transzcendens elemek, eklektikus filozófiájában ellentmondó, egymással szemben álló tételek sorakoznak; együtt él a materialista meggyőzés a világot megváltani akaró kereszténységgel. Voltak korát messze meghaladó pedagógiai elvei, gyakorlati eljárásai, s mellettük már akkor, a XVII.század közepén is meghaladott és utópisztikus elgondolásai.

Ezt mind látnunk kell, hogy elkerüljük a századokat átívelő analógiákban rejlő veszélyt. Ismerve a történeti, de a pedagógiai jelenségek egyszerűségében is megmutató objektív törvényt, szeretnénk a pedagógiai, művelődéspolitikai tevékenység folyamatában hiddal összekötni a comeniusi pedagógia néhány alapelvét napjaink idevágó problémáival. Mi az, ami erre ösztönöz és jogosít? A jövő formálásának igénye, ama nagy társadalmi tevékenységé, mely a hajdanit és a ma élőt is a jövő szolgálatában mozgósítja, s így válik az élet mesterévé.

Pedagógiai, művelődési folyamatról van szó, arról, hogy előzményekkel és hatásokkal kell számolnunk, ha egy-egy kérdést történetében is szeretnénk látni.

Comenius sem előzmények nélkül jelentkezett. Itt, a Bodrog partján is talál már iskolareform-törekvéseket. Tolnai Dali János előtte megpróbálja - személyi meghurcoltatás árán is - az elavult tankönyveket kicserélni, s ezzel is felveszi a harcot a skolasztikus oktatás ellen. Reformja tudatosan kapcsolódik a haladó puritánus mozgalomhoz. Többek között ő a közvetítője Bacon és Hartlib eszméinek, s már előbb is a puritanizmus egyik szellemi központjává tette a pataki iskolát. I. Rákóczi György új kulturális centrumot akart teremteni itt. Nem disznezek vásároltatta külföldre utazó diákok és kereskedelmi ügynökök révén a könyveket, hanem hogy ismereteit bővitse velük. Csak az

érdekesség kedvéért említjük meg, mennyire gondja volt minden könyvre. Tállyai István tiszttartójának írásban lelkére köti, hogy "... gondját viselje ... inventáriumába beírassa..." a sokszor hordóval érkező könyveket. Könyveiben olvasható bejegyzései és a Corvina-akció is mutatják könyvszeretetét, műveltségét. Ő az első, aki Mátyás könyveinek felkutatásáért és összegyűjtéséért – e nagy nemzeti kincsért – lépéseket tesz, jelentős anyagi áldozatot akar hozni. Rákóczi fordított, könyveket irat, írói tiszteletdíjat adat, más városoknak könyveket ajánl. Ugyanakkor a főiskola életében újra meg újra érvényesül a maradiság is, mely a legjobb kezdeményezéseket is fékezi. Comenius nagy tudása, dinamikus egyénisége, kipróbált gyakorlata kellett ahhoz, hogy Patak oly fénnel világítóvá váljék, s hogy ma örökségéről, máig érvényéről beszéljünk, és e kimeríthetetlen forrásból merítsünk.

Egész pályafutásának; sok vándorlásának és harcának, politikai és pedagógiai tevékenységének áttekintésében – ha egyelőre a részletektől elszakadunk és csak a mozgást, az izzást figyeljük /hiszen ezt nem is lehet nem észrevennünk! – egy, a hivatás lázában égő ember alakja bontakozik ki előttünk. Ugy tűnik, mindent csinál: a pedagógiai elméleti munka mellett diplomáciai tevékenységet folytat, egy iskolai rendtartás szerkesztése mellett Orbis pictusa számára képeket rajzol, iskolai szintjátékot és szatirikus regényt ír, majd módszertani utmutatót a könyveit tanító pataki kollégáknak, nyomdát állíttat, könyvtárat fejleszt. Hát nem hullik szét ez az ember a tevékenység ilyen szélességében? Nem, mert a szenvedélyes hatni-akarás párosul benne fegyelemezettséggel, s az átfogott területnek nemcsak szélessége, hanem mélysége is van. Az összetartó erő, az életmű egységének biztosító e teljes embernél: a hivatástudat.

Ha életművét vallatjuk, az az emberi, pedagógusi magatartás: a hivatásban izzás lehet a legfontosabb örökségünk. Egy nevelőképző intézetben a leendő tanítók előtt ezt kell ez ünnepi alkalommal is elsősorban emlékeztükbe vésnünk.

Ha rendelkezésünkre állna a pedagógusi hivatás gyakorlásához szükséges képességek tudományosan igazolt kánona, pontokba szedve beszélhetnénk a pályakép elemeiről – azonosságokat keresve a comeniusi és a ma is kívánatos pedagógiai magatartás között. Mivel ilyen kánonunk még nincs, csak néhány hivatásjegyet idézünk meg a ma, a korunkban nélkülözhetetlenek közül, és ezeket vetjük egybe a comeniusi magatartással és elvekkel.

A hivatáskép leghagyományosabb – s bátran mondhatjuk – legtovább élő eleme: a szeretet. Ezt az "örök" követelményt nem lehet sem tagadni, sem szégyellni. Ez a szeretet nem elnézés és gyengeség, hanem a fejlődő ember iránti megbecsülés, javának szolgálata, bölcs segítése, az a törekvés, hogy ne csak tartalmassá, de kedvessé és könnyebbé is tegyük a tanulást.

Mennyi megnyilatkozását találjuk Comeniusnál a pedagógiai szeretetnek! Rendet teremt az iskolában, követel, kartársai még a tulterhelés vádjával is illetik –/Lám nincsen új a nap alatt!/, de könnyebbé teszi a tanulást. Az Orbis sensualium pictus előszavában írja: "Ez a könyvecske ilyen kiállításban /s mondjuk meg, hogy a maga rajzolta képekkel, áttekinthető szerkesztésben! először is az elmék édesgetésére fog szolgálni, hogy az iskolában ne kinzást, hanem gyönyörűséget reméljenek." Ugyanitt képeskönyve előnyei között említi: "... az ide édesgetett és ... figyelemre szoktatott gyermekek játszi és tréfás módon szerzik meg maguknak a világon létező fontos dolgok ismereteit". A panszofikus iskola tervezetében is "könnyű és kellemes módszerek"-ről beszél, melyek révén "az iskola nem lesz az elmék labirintusa, taposómalom, börtön és kinzókamra, hanem játékhely, aranypalota ... paradicsom". Az olvasás- és írástanítás módszertana: a Tirocinium – mely mű szintén Sárospatakon készült, bár eleddig erről keveset tudunk, s csak dr. Bakos József kutatásai és közlése irányította rá a figyelmet, – megírását többek között azal indokolja, hogy így kellemes, kedves, felüdítő lesz a

nehéz "munka": az írás-olvasás megtanulása. A jól rendezett iskola törvényei - ez Comenius Rendtartása! - XXI. fejezetében, a tanítóknak írt törvényében is írja: "Mindent inkább nyájasan mint szigorúan tegyetek, emlékezzve Horatius szavaira: Mindenki tetszését az nyerte el, aki a hasznoshoz édeset kevert."

Derüje - alkotó kedvéről és tevékenységéről nem is beszélve - csodálatot vált ki, és nem megfáradt, öregedő embert mutat, holott Lorántffy Zsuzsanna "kortól terhes férfiu"-nak nevezi az 58 évesen Sárospatakra kerülő tudóst. Az ő mindig érvényesülő, tudatos hivatásjegye a pedagógiai szeretet, ettől fűtve a gyermekek között is napfényt sugározgat. Comenius iskolájában "könnyű" a tudás megszerzése. Az életre, a felnőttkor komoly munkájára előkészítést játékossá teszi nehezen elfogadott, csak távozása évében, 1654-ben megvalósuló iskolai színházával is. "A színpadi játékok révén kellemes uton éppen arra neveljük az ifjúságot, hogy tanuljon különféle dolgokat megfigyelni."

Ennyi utalás is elég talán ahhoz, hogy erősítse hivatástudatunk fontos elemét: a pedagógiai szeretetet, mely derüvel tölti el az iskolát, a tanulót. Hiszen a technika századában, az atomerő, az úrkutatás, az automatizálás évtizedeiben, amikor az iskolába is előbb-utóbb behatol az egzaktságra törekvés, a kibernetikai elv és gyakorlat, gépek, programok hódítanak teret, a tanító-tanuló viszony ebből következően könnyen megváltozhat, elszemélytelenedhet, bensőségességéből veszíthet. Még nagyobb szükség van ebben az új emberi relációban az érzelmekre, az okos, megkönnyítő szeretetre.

Ki az, aki ne érezné közülünk akárcsak önmagán is az ismeretek és képzési feladatok növekvő sulyát, a túlterhelés kényelmetlenségeit? Vajon feladata-e az iskolának valamennyi fontos vagy lény ismeretre oktatni, vagy csak alapozást nyújtson, s az át- és továbbképzést hagyja az informatikának és kommunikációnak? Mert csak így kép-

zelhető el, hogy derü és szeretet szövi át a korunk ismeretözönében végre rendet teremtő nevelőmunkát. Hihetetlenül nagy problémája ez napjaink nevelésügyének, melyben a feladat nemcsak az, hogy a társadalmi-technikai rohanó fejlődéshez igazítsuk az oktatást, de az is, hogy a gyermek számára egyre vonzóbbá tegyük munkahelyét, az iskolát. A pedagógiai motiváció nagyon fontos kérdéséről van szó. Az érdeklődésről, az érdekelttségről, a pedagógiai légköréről. Ez is egyik üzenete a comeniusi örökségnek.

Az iskolai színjátszás - mely formát, mint mondtuk, oly nehezen fogadtak el annak idején Patakon, még maga Tolnai Dali is ellenezte a játékokat, - tartalmilag feltár előttünk egy olyan lényeges pedagógiai elvet, amelyet fontossága miatt méltán sorolhatunk a pedagógus-alkat nélkülözhetetlen elemei közé. Ez lényegében nem más, mint a nevelés-oktatás társadalmi szerepének megértése. A Schola ludus előszava is kifejti, hogy "az iskola valódi célja szerint nem lehet más, mint az emberség műhelye és az élet előjátéka." Vagyis felkészítés a felnőttkor munkájára, a pályára. Így hát egyáltalán nem hangzik anakronisztikusnak, ha a Schola ludust úgy is értékeljük, mint a pályairányítás, pályaválasztás jól megválasztott eszközét. A III. felvonásban a mesterségek világát mutatja be. De nézzük csak a 4. jelenetet:

/Építész jön tanítványával/

Építész: Valóban? Építész szeretnél lenni?

Tanul.: Nagyon.

Építész: De tudod-e, mi az építészet?

- S ezután az építész, a tanuló, az ács és a kőműves beszélgetéséből megismerjük a lakásviszonyokat a barlangtól mindaddig, amikor "az építészet - s itt idézünk a játékból - a számok, mértékek és súlyok összhangjának a titka, és mintegy az egész matematika betetőzése"-vé válik.

De megismerjük a mesterség fogásait, eszközeit, nehézségeit, szervezését is. Comenius ebben a felvonásban mutatja be többek között az üvegfúvó, rézöntő, páncéلكovács, bányász mesterségeket is.

Ennyi tény még kevés lenne ahhoz, hogy a pályaválasztás, pályairányítás oly annyira modern problematikájának előképét lássuk a játékban, ha nem erősítené meg ezt a hiedelmünket Comenius "A nemzet boldogsága" című ugyan-csak Patakon Rákóczi Györgyhöz írott emlékirata. A Gentis felicitásban - miközben ostorozza a magyar népet a tétlen, lebzselő élet, a restség miatt - a 43. pontban így szól: "Ebből a nemzetnek az a ... szégyene származik, hogy idevaló ember ritkán tanul mesterséget, főként finomabbat, mint pl. fém-, üvegipart, papírgyártást, nyomászmesterséget... sőt valamirevaló kovácsmesterséget sem". A 83. pontban ezt olvashatjuk: "Ne csak földműveléssel és szőlőtermeléssel foglalkozzanak honfitársaink, hanem az ipar minden fajával, kereskedéssel..." Idegen létére azonosul tehát országunk gazdasági gondjaival; Magyarország gazdasági lehetőségeit, távlatait a külföldi tapasztalatok alapján latolgatja, és a megjavításhoz eszközül használja az iskolát. Nyilvánvaló, hogy az iskola csak egyik eszköz, s ha nagyon fontos, mégsem a legelső a gazdasági struktúra szükséges átalakításához. Amikor azonban a legújabb külföldi szakirodalomban és hazai gondjaink között is olyan erősen jelentkezik a hatásos pályairányítás módszerének keresése, amikor elégtelennek tartják a szóbeli, írásos tájékoztatást és a televíziót, rádiót is bevonják az orientálásban, nem mehetünk el elismerés nélkül Comenius elmélete és azzal egybeeső módszere mellett.

A gazdasági-társadalmi szükséglet felismeréséről és az oktatás jelentőségének megértéséről van tehát szó, mely ma annyira előtérbe kerülő pedagógus vonás kell legyen. A pedagógus hivatás társadalmi funkciójának hatalmas arányu - mélységben és szélességben egyaránt jelentkező - növekedése itt zajlik le szemünk előtt. A hivatás gyakorlásához nélkülözhetetlen a szaknak, a tudománynak és módszerének ismerete mellett a gazdasági-társadalmi mozgás irányának és ütemének ismerete. A szociabilitás, a társadalmi hajlam teszi lehetővé, hogy megtalálja a nevelő a gazdasági, technikai, kulturális, morális fejlődésnek és a ne-

veltek alakulásának "metszéspontjait". Kis formátumu ugyan ez a comeniusi előkép, de példája friss, eleven, aktualitást hordozó.

Napjainkban a tudomány és technika rohamos, egyre gyorsuló fejlődésének vagyunk tanui, újabb ipari forradalom küszöbéhez érünk. E felgyorsult fejlődéshez alkalmazkodás szükségességéről és nehézségeiről igen sok szó esik mostanában. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a tudományos-műszaki forradalom társadalmi és emberi összefüggéseinek vizsgálatában a nevelés helyzetének, feladatainak és perspektíváinak elemzésére világszerte mind nagyobb figyelmet fordítanak: joggal mondhatjuk, hogy a nevelés egyre inkább a társadalmi haladás centrumába kerül, "a történelem döntő mozzanatai" közé emelkedik. A XX. századi pedagógusnak ezt a két dolgot látnia kell, s olyan új képességeket, hivatásjegyeket kell magában kialakítania, amelyek a gyorsan változó körülmények közötti helytállását biztosítják. Hiszen csak önmegújító képességek birtokában nevelheti a pedagógus a XXI századra tanítványait elsősorban azzal, hogy bennük is felkelti az állandó képzés, művelődés vágyát, és velük is megismerteti az állandó megújulás örömét és technikáját. A testi-szellemi frissesség örömeivel és értelmével eljegyezni a felnövő és a már felnőtt tanítványokat csak az a nevelő képes, aki izgalommal és okossággal szűri át magán a világot, s közben tudatosan rendez, gyűjt, mozgásba hozza az építő elemeket. A megújuló és a megújításra képes, a tudatosan önképző és az önképzésre saját példájával is nevelő pedagógus-alkatról beszélünk most. Olyanról, mint Comenius is volt.

"A könyvekről, az értelmi képzés fő eszközeiről" 1650-ben Patakon írt értekezésében jajdul fel így: "Ó, ha Isten visszaadná elmúlt éveimet! Ó, ha valaki 40, 30 vagy 20 évvel ezelőtt megtanított volna e mesterségre!" /Már-mint a hasznos, válogató, jegyzetelő olvasásra./ Ebből láthatjuk, hogy maga dolgozta ki azt az olvasási, önképzési módszert, amelynek révén a század egyik legsokoldalú

lubb, legtöbbet olvasott, legműveltebb alakjává válhatott.

Hogyan érte ezt el? Elmondja. Érdemes figyelmesen végigolvasnunk a könyvekről írt, már említett értekezésének egy-két általánosabb megállapítását: "Nem elég a könyvet olvasni, hanem figyelmesen kell olvasni... a nevezetesebb dolgok megjelölése és kijegyzése végett. Senki sem olvas haszonnal könyvet, aki nem végez közben kiválogatást" - s itt hozzáfűzi az azóta pedagógiai szállóigévé vált megállapítást: "mert hiszen nem a könyvek tesznek tanulttá, hanem a tanulmányozás!" De tanácsai vannak az olvasás technikájára is: "Egyedül maradandó gyümölcse az olvasásnak, hogy az ember azt, amit olvasott, kellő kijegyzéssel magáévá teszi." Látjuk: hadüzenet ez kora tanítási-tanulási módszereinek és modern program néhány századra.

Részletesen ismerteti értekezésében kivonatolási módszerét, a jegyzetfüzet használatát, mely betürendes katalógus szerepét is betölti. Arról a maga kialakította anyaggyűjtő, önképző módszerről számol itt be, amelynek széles elterjedtségével még ma sem dicsekedhetünk. Mert mennyire hasznos is volna, ha nevelőink a szakfolyóiratok hazai és külföldi cikkeit céduláznak, s egy mozgékony rendszerbe raknák, hogy így a szakmával együtt haladó szellemi ember alapvető eszközét teremtsék meg. Egyenesen vehetjük át itt Comenius indoklását, mely szerint a kivonatolás és az olvasott anyag rendezése adja meg "a dolgok ismeretében való világosságot". "Gazdag leszel - írja - a saját és törvényesen szerzett szellemi vagyonoddal, senki sem vádolhat azzal, hogy jogtalan címen bírod a tudomány kincseit." "Szemelvényeid gazdagon összehordott kincseivel hihetetlen dolgokat művelhetsz: élő és mozgó könyvtárként fognak emlegetni." Ez az enciklopedikus törekvés már Comenius korában is illúzió volt, ma még inkább az, de az igaz, hogy egyetlen szakmát sem lehet alkotóan, de még megfelelően sem ellátni friss információk alapos és szervezett szolgáltatása nélkül. Minden tudományág, az egész tudományos világ küzd a gyors informálás gondjaival, az informatika szemünk látán külön tudományággá fejlődött. Korunk jellemző ember-

tipusa a "homo informationicus": a közlések sűrűjében utat kereső, gyakran utat is tévesztő, tájékozódásra kényszerített ember, aki - ha az információkat valóban személyisége szellemi átépítésére használja - újjá is teremti az információt, alkotóan felhasználja azt. A gyors és biztos tájékozódás már termelőerő értékű tevékenység: a fejlett ipari országokban versengve folyik pl. a műszaki tájékoztatás a legkorszerűbb módon. Nálunk is a műszaki irodalom, közte pl. a műszaki tanárképzés irodalma is korszerűbb információs technikával dolgozik, mint a hagyományos pedagógia, ahol szűk is, esetleges is az információs bázis, s ahol, sajnos még a Comeniustól ajánlott gyűjtőmunkát sem igen végezzük el. Ő is sajnálkozva jegyzi meg: "Nem is lehet minden könyvet elolvasni. /Kivált a könyvek mostani özönében./" Megfogalmazásában és tartalmában egyaránt XX. századi e panasz, illetve időtlen; minden kor tudásra vágyó, ismereteit hasznosítani akaró emberének jó értelemben vett türelmetlensége és "telhetetlensége" ez.

Vajon mit szólna a kiváló tudós elme ahhoz az információhoz, hogy a világon jelenleg évi egymillió tudományos közelmény, könyv jelenik meg? De szóljunk csak a szerényebb hazai pedagógiáról, ahol ez a szám meghaladja a hármezeret! De ki képes naponta lo pedagógiai könyvet, tanulmányt olvasni? Ime, mi sem jobb indok és érv a pedagógiai információ korszerű megszervezése érdekében. Űszeköti minden nyugtalan elme látszólagos sopánkodását a tudás mérhetetlen ereje fölött érzett büszkeséggel.

De lépünk vissza A könyvekről... irt értekezés egyik mondatához, ahol az ajánlott információ-gyűjtésnek az egyéneken tulmutató értelméről szól így: jól tájékozódva, kiművelve "... sok olyan embertársadnak hasznárra lehetsz, aki kétségeiben eligazodni kíván". Itt, e mondatnál is "leleplezi" Comenius magát: a szenvedélyes "önátadót".

Egész gyakorlata igazolja, s nyilatkozataiban is számtalanszor tetten értjük. "Én örömet nyujtom az elme vajadásánál... segítségemet" - írja. A lelki tehetségek ki-műveléséről szóló beszédében is kifejti, hogy "azért vagyok itt /Patakon/, hogy segítsek összeállítani a lehető legjobban a módszeres könyveket, tehetségeitek köszőrüköveit, a dolgokról való ítélet reszelőit és a nyelvnek irányzó vonalzóit".

A sárospataki Comeniust különösen jellemzi ez a magát másokért megvalósító szenvedély; s ezzel is válik e korszak - neveléstörténeti szempontból - életének bizonyára legfontosabb időszakává. A gyakorlat színtere Patak az ő számára, az előző elméleti tevékenység próbája, a nevelési reformeszmék valóra váltásának helye. E mellett mindig valamilyen szükségletet elégíti ki, s erre csak egy példát! A már említett Tirociniumot a latin iskola írásban-olvasásban gyengébb magyar tanulói számára rövid idő alatt adja kézbe, hogy azok könnyen és gyorsan tanulják meg az alapokat. S egy másikat: maga rajzolja az Orbis pictus képeit, hogy ezt a kísérletét - ő nevezi így, s a kép, az illusztráció alkalmazásáról van szó - elvégezhesse.

Igen: Comenius voltaképpen állandóan kísérletezett. Alapos, elméletileg alátámasztott, megtervezett, megindokolt, eredményeiben felhasznált kísérleteket folytatott. Egészen modern elvet hangoztatott /s korunk kísérleti lélektanában ugyanezzel találkozhatunk/, amikor a kísérlet általánosíthatóságáról szólt az Orbis pictus előszavában. Elmondta, hogy az első kísérlettel - bármennyire is tetszett az "sok embernek, - célunkat még nem értük el". Valóban merészen, ujat keresően, kockázatokat is vállalóan és szívesen kísérletezett. A megújuló-megújító pedagógus-alkat egyik belső köréhez jutottunk el ezzel, ahhoz a hivatásjegyzet, amit rugalmasságnak, az új iránti érzéknek is nevezhetünk. Mit üzen nekünk Comenius e téren?

A legjobb eljárások keresésének bátorságát, az olyan pozitív, hasznos nyugtalanosságot, amely - a gyakran csak

tendenciáiban mutatkozó - közeljövő igényeihez akarja igazítani a jelen oktatását-nevelését. A szellem kíváncsiságát is, mely mindent megvizsgál, és minden hasznavehető elméletébe, gyakorlatába illeszt. De vajon nem sok-e ezekben az említett személyiségjegyekben a megfoghatatlan, a bizonytalan, a veszélyes? Ha úgy párosul az újat keresés nyugtalanossága a fegyelemmel, a pedagógiai bátorság a tudatossággal, a kutató kíváncsiság a rendezettséggel, mint Comeniusnál, akkor nem.

Végül is ezek a nehezen összeillő, szokatlan fogalompárok hol realizálódnak munkánkban? Ott, ahol az új módszereket keressük, alkalmazzuk. Mert keresnünk s alkalmaznunk kell. Ma, amikor az oktatásügyre fordított összegek világszerte rendkívüli mértékben és ütemben emelkednek, s amikor az általános és szakképzés költségei a csillagok magasságáig szökkennek, s éppen e mérhetetlen kiadások miatt a legfejlettebb országokban is aligha képzelhető el a nevelésügyre fordítandó összegek jelentős növelése az életszínvonal és a termelési beruházások csökkenése nélkül, a neveléspolitikusok figyelme egyre inkább a közoktatásügy belső tartalékaira irányul. Ilyen lehetőségek tárulnak fel: az oktatásügy racionálisabb vezetése, az oktatás optimális szervezettsége, a képzés hatékonyságának növelése az adott képzési időn belül, eredményesebb módszerek, eszközök és technikák alkalmazása és így tovább.

Az új, az eredményesebb módszer ezek szerint az oktatásügy belső tartaléka, mely tartalék feltárása mindannyiunkra vár. A legújabb nemzetközi pedagógiai irodalomban mind gyakoribbak a módszerre vonatkozó tanulmányok, javaslatok; gazdag irodalma - s e mögött természetesen gyakorlata - van a programozásnak, a csoportmunkának, a feladatlapos oktatásnak, az egyéni tanulásnak. De olvashatunk az értékelő tesztekéről, a team-oktatásról, a zártláncu televízió használatáról, a televíziós-iskoláról, rádióiskoláról stb.

De a korszerű módszerek értelmezhetőségének nemcsak ilyen vetületei és perspektívái vannak. A módszer ma már olyan értelemben is a pedagógiai érdeklődés előterébe nyomul, hogy az iskolának egyre inkább feladatává válik az önképzés, az egyéni feldolgozásra felkészítés, s ennek fontos és sajátos módszertani feltételei vannak. Ugy is mondhatnók: mindenkit képessé kell tenni az önképzésben egyéniségének leginkább megfelelő módszerek és technikák alkalmazására. S ebbe végső soron és perspektivikusan nemcsak a tanulás, hanem a keresés, a kutatás, a válogatás és alkalmazás képessége és módszertana is beletartozik. Comenius pedagógiai műveiben is a maihoz hasonlóan hangos és gyakori a módszer kifejezése. Egy éve sincs Patakon, amikor megírja Az igaz módszer dicsérete című tanulmányát, amelyben "az iskola utvesztőjéből /nyilván a tapasztalat rendezetlenségéről van itt szó! / kivezető Ariadné-fonalnak nevezi a módszert. "Bizony, nagy labirintus van az iskolában - mondja. - Először is maga a tanulnivaló sokasága /mindig sok volt a tananyag?/ ... Aztán ott van a tudnivalók tarkasága." /Lám milyen finom megkülönböztetés ez: tanulni- és tudnivaló: a kötelező és a szükséges ismeret! /... Végül a tanítás és tanulás módszere is annyira bonyolult, hogy "a tudományok kertjét bejárni akaróknak ezer mellékösvény, kanyarulat és tévut kerül utjukba."

Comenius tudatosan keresi az új módszereket. "Ami bennünket illet - írja a Szépnek szép módon való tanulmányozásáról 1652-ben, - nem alszunk, hanem nyomozzuk a módszer utjait, és érleljük azt arra rendelt eszközökkel." Eszköze - mint tudjuk - a színjáték, a kép, a dialógus és a többi.

Igen érdekes nyomait találjuk Comeniusnál a közlésmódszer ama modern felfogásának, amelyet a dialógus - voltaképpen egy antik vitaforma - feltámasztásának nevezhetünk. Azok, akiknek szellemileg közük van egymáshoz, a dialógusban az igazsághoz, a felismeréshez akarnak eljutni - mintegy szellemi közösséget teremtve. Egymásnak átengedik szerepüket és helyüket; harc nélkül, vitázva és egymást

vezetve, közösen jutnak el a felismeréshez. A dialógus ennyiben az igazság objektív kutatásának és felvetésének vágyában különbözik a polémiától, mely elsősorban a saját igazság bizonyítását szolgálja. S milyen érdekes itt a pedagógiai analógia, melyet Comenius világosan felismer és a Schola ludusban is alkalmaz. A konzervatív, maradi tanár-diák viszony a polémiához hasonlóan egyoldaluan, a tanár kinyilatkoztató fölényhelyzetéből oldja meg a pedagógiai szituációt, a dialógus ellenben a tanító vezető szerepének elismerésével a kölcsönösségre, az egymás véleményének megbecsülésére, az ismeret, a tudás, az igazság megtalálására irányuló funkcióazonossággal oldja meg a tanár-diák viszony problémáit. Ma a dialógust nemcsak egyének közötti viszonylatokra értjük, illetve nem ott van elsősorban alkalmazási terrénuma, hanem pl. a tudományos életben, ahol az interdiszciplináris integrációra irányuló törekvések sokszor éppen a "párbeszéd" elmaradása miatt nem sikerülnek, illetve a dialógus révén valósulhatnak meg. Milyen kedves mintapéldája a – ma már tudományokhoz felnőtt – dialógusnak Comeniusnál az írás-olvasás tanítás módszertanában írott párbeszéde, melyben a tanító és a tanítvány beszél, "hasznos és lelkes párbeszédet folytat" az olvasás értékéről, szabályairól, a gyakorlás jelentőségéről.

Hosszan méltathatnánk Comenius módszer-tiszteletét, felsorakoztathatnánk korában nagyon új, s mint látjuk, még hozzánk is szóló eljárásait.

De nézzük talán meg egy szemvillantással kora technikai világát is a pedagógia körébe vonó tudóst, szakíró! Most nem a már említett ipari foglalkozások "propagandistá"-járá gondolunk /arra, aki ezt az Orbis pictusban képekben, a Schola ludusban szövegben jeleníti meg/, hanem a közvetlenül a művelődéshez tartozó, a hihetetlen mértékben fellendítő technikai vívmánynak: a nyomdának tisztelőjére, követelőjére, értékelőjére.

A nagy költséget és utánajárást igénylő nyomda-állítás Patakon - egy-két sikertelen előző kísérlet után - Comenius kérésére történik meg mindjárt megérkezése után. A pataki iskola tervezetének fontos pontja volt, hogy elegendő betűkkel és ügyes szedővel ellátott nyomda álljon rendelkezésére. Rákóczi azonnal kéri Comenlust, hogy hozzon magával külföldről nyomdászt. Ez meg is történik. Három helyiségben nagyrészt új felszereléssel kezdi munkáját a műhely, és 1657-ig 20 latin és 10 magyar nyelvű művet nyomtatott nyomdásza: a Lesnóból jött Renius György.

Comenius szerette, látogatta a nyomdát, csodálta a technika e vívmányát. Megjegyzéseiből következtethetünk erre, s ezek egyben szemléletes, "modern" stílusát is illusztrálják. Az iskolának "... az elmék ezen műhelyének igen kell hasonlítani a könyvnyomtató műhelyhez is, ahol a munkálatok teljes és csodás rendje folytán néhány szinte játszva dolgozó ember munkájával a könyvek olyan gyorsasággal, oly eleganciával s a helyesírás olyan biztonságával és világosságával szaporodnak, hogy a dolog szinte a csodával határos." A Didactica magnából: "A tanítás módszerét olyan tökélyre kívánom vinni, hogy az oktatásnak eddig használt szokásos módja és új módszere között lévő különbség olybá tűnjék fel, mint aminőt látunk a könyvek kézírással való sokszorosításának hajdan használt módja, és a ... ma használt nyomtatott betűkkel való sokszorosítás között."

Az új technika terminológiáját is átveszi, amikor javasolja: "... nem lenne helytelen az új tanítási módra a didachographia elnevezést /a typographia elnevezésre célozva/ alkalmazni."

Nemcsak hasonlatait és képeit veszi a csodált találmány területéről, hanem a könyvnyomtatást anyagát és műveleteit párhuzamba állítja a tanítás anyagával és műveleteivel. A papír - a gyermek, a nyomdafesték - a tanító élőlészava, a sajtó - az iskolai fegyelem, az "érczbetűk" - Comenius tankönyvei. Bár ezzel az összevetés-sorozattal magára vonta azt a vádat, hogy a nevelést mechanizálja, számunkra mégis értékesek e sorok.

Mutatják Comeniusnak az új iránti érzékét, s azt, hogy minden újat megragadott javítani akaró törekvéseihez.

Ő még a nyomda, mi már lassan a kibernetika fogalmait, terminusait fogadjuk be az iskolába; program, információ, visszacsatolás, közlési csatornák, vezérlés stb. Ugyanannak a modernségnek bizonyítéka ez, mint mikor Comenius érc-betűkről, sajtóról beszélt – pedagógiai szimbolikával.

Comenius egyik legmegragadóbb és ma is instruktív vonása az új iránti érzékenysége, fogékonysága; az új, a jövőbe mutató elemeknek, jelenségeknek megragadási képessége.

Figyelme a nevelés iskolával határolt területén nem reked meg. Ennél átfogóbb szemlélet jellemzi és nyugtalanság hevíti. Pedagógiai eszméi és figyelme a teljes emberre irányulnak, akinek művelődése az ifjúkori alapozástól kezdve a teljes életkorra terjed ki. Ime az állandó nevelés és önképzés eszméjének kristálytiszta követelése. Ne csodálkozzunk ezen! A tulterhelés a skolasztika fojtó karjai közül lassan kiszabaduló oktatással együtt jelentkezett, s a formalizmust tagadó, induktív módszereket alkalmazó tudomány fejlődésével párhuzamosan nőtt. Mai napig megoldatlan problémája a közoktatásügynek Már Montaigne is elmondta: "A tulterhelés elbutít". S ezzel a problémával Comeniusnak is találkoznia kellett. Bár ő sem oldotta meg, de egyrészt a módszer és az iskolai oktatás szervezete felől közelítette meg és fogalmazott meg évszázadokra érvényes megállapításokat és eszméket, másrészt a tanulás-képzés korhatárának a felnőttekre való kiterjesztésével kereste a megoldás útját.

Egy életmű, egy nagy egyéniség teljesítményeinek hibás leszűkítése lenne, ha Comeniust csak mint a hagyományos iskola reformerét tartanánk számon. A "tanférfit" – nek elkönyvelt Comenius tetteinek és műveinek elmélyült vizsgálata ama nagy formátumu művelőáspolitikus alakját rajzolja ki előttünk, aki világosan látja a művelődés kü-

lőnböző területei közötti összefüggéseket, kölcsönhaté-
kat. Aki ember- és emberiség-formáló tervei-
ben, tevékeny-
ségében a felnővekvőkre épít ugyan elsősorban, de az ön-
tevékenységről, a könyvekről, az olvasásról kifejtett gon-
dolatai egy egész életre és minden emberre kiterjedő neve-
lés-képzés alapjai lehetnek.

Számunkra különösen örvendetes, hogy a hányatott-
sága mellett is állandóan gazdagodó eszmeiségű nagy tudós
Sárospatakon összegezi művelődéspolitikai elgondolásait
írásművekben és intézményekben. Alapvető értékű forrás
ebből a szempontból "A napfényű pataki iskola tervezete",
mely nemcsak pataki, hanem magyarországi közoktatási
program is. Egyik fontos mondanivalója ebben az, hogy nem
befelé forduló munkát akar végezni, hanem központtá akar-
ja fejleszteni az iskolát. A megújult intézménynek szét
kell sugároznia nagy fényvel a tudást, a korszerű művelt-
ség fényét az egész országban, sőt "a szomszéd nemzeteket
is ideszámítva." A pataki iskolának tehát - Comenius híres
és ma egyre aktuálisabb szavai szerint - "ilyennek kell
lennie: belül fényvel teljesnek, kívül pedig a fényt meszt-
szeszórónak".

A tervezet másik lényeges művelődéspolitikai gon-
dolata a minden ember művelődésének követelése: "... hogy
náltak senki a nemességből, senki a polgárságból, senki
a jobb tehetségű paraszti népből a tanultabb csiszoltság-
tól ne legyen távol." "Szükség tehát általában minden te-
hetséget kiművelni, hogy mindenki, aki embernek született,
tanuljon meg emberként élni." Minden ember nevelése-műve-
lése felé fordul félreérthetetlenül a tervezet 6. pontjá-
ban mondottakkal is: "Egyszóval az egész embert emberiség-
re kell formálni."

Megjelöli a művelődés általános feladatait, és
tullép ezen: az egyes életkorokra vonatkoztatva külön-
lön is megszabja a nevelés célját. Iskolai tankönyvei is
többek, mint amit e szó tartalmaz. Orbis pictusa széles
körű demokratizmusá valóra váltásán fáradozik: célja a

tudást népszerű fokon, minden rendű és rangú ember számára közvetíteni.

Az iskola is több, szélesebb az ő értelmezésében, mint ahogy azt kora értelmezte. Még maga a tanterem – egy csoport állandó tanulási helye – is akkor van kialakulóban, s ő már a színházterem berendezését kéri számon. A könyvtárat használhatóvá akarja tenni, mert véleménye szerint "az iskola könyvtárában úgy el vannak zárva /a könyvek/, hogy csak kevesen férnek hozzájuk..." Tudjuk, hogy itt az igazi hozzáférhetőség hiányzott: az olyan feltárás, kezelés, mely mindenki számára megközelíthetővé teszi a könyveket. Az iskola hatóköre kiterjed; más művelődési területekkel és intézményekkel bővül.

Nem nehéz itt azt az eszmét felfedeznünk, hogy Comeniusnál az iskola a társadalmi nevelés és társadalmi integrációnak is eszköze. Itt csak utalnánk azokra a kísérletekre, amelyek a Szovjetunióban, Angliában, Franciaországban, Kanadában folynak, és amely kísérleteknek éppen ez az elv a hipotézise. Az iskola komplex intézmény, melyben az oktatásra szolgáló helyiségek mellett előadótermet, színházat, könyvtárat, klubot, mozit, laboratóriumokat, sportlétesítményeket is találunk.

Az ilyen, már nemcsak oktatási, de a környező lakosság művelődését is szolgáló, vasárnap és egész évben nyitott telepek fokozzák és szélesítik az iskola társadalmi nevelőhatását, az iskola és a társadalom integrációját, a nevelésügyet és a népművelést egységes közművelődési rendszerre ötvözik. Nem állítjuk, hogy Comenius csodálatos fantáziája ezt a modellt álmodta meg, hiszen a történelem adott szakaszában ez már több lett volna mint utópia, de az alapelv csalahatatlanul ugyanaz.

A fentiek együttesen a pedagógia funkciójának korszerű felfogásáról vallanak. Átfogó szemlélet ez, és ha mindezt a pedagógusi hivatás jegyei között is számon akarjuk tartani, akkor azt kell mondanunk: a nevelőhivatás egy-

ben népművelés, az egész ember nevelésének szolgálata. Comenius tanításai ebben is eleven példát szolgáltatnak minden kor pedagógusának.

Egy zseniális életmű vázlatához is kevés, amit előadásunkban adtunk. Comeniuszt az egyes emberöltők ismételten felfedezik, de az egyetemes emberi haladásban, a művelődéstörténetben játszott kimagasló szerepét csak a marxista történelemszemlélet képes megfelelően értékelni, s pedagógiai eszméiből is a szocialista pedagógia merít a legtöbbet.

Előadásunkat azzal kezdtük: Comenius és Sárospatak! A művelődéstörténet egyetemes értékű, kimagasló személyisége lépte át 1650-ben a sárospataki kollégium küszöbét. Nagy jelentőségű volt ez akkor a szépen fejlődő város életében, ugyanakkor egész népünk művelődéstörténetének is fontos eseménye.

Éppen ezért megtiszteltetés, ha Sárospatak mai kollégiuma Comenius nevét viselheti. A név a pedagógus hivatásra készülőket és a hivatás művelőit kötelezi. Éppen ezért emeltük ki egyéniségéből és tevékenységéből a pedagógusi hivatás legvonzóbb, legáltalánosabb s ma is példának tekinthető jegyeit és vonásait.

Akik itt a kollégium falai között készülnek a nevelés hivatására, a legjobb uton akkor járnak, ha a tudás eszközeivel felvértezve, a hivatás szépségétől átforrósodva, a comeniusi uton, az ő szavainak fényénél haladnak előre a szocialista nevelés ügyének szolgálatában. A Nagy oktatástan előszava szerint:

"Törni magasba szabad: szabad is volt és lesz
is örökre!"

A névadó ünnepségen elnöklő intézeti igazgató megköszöni dr. Simon Gyula elvtársnak, a Magyar Pedagógiai Társaság Pótitkáranak névadó ünnepi beszédét, amely gazdag tartalmával, színes stílusával maradandó intellektuális és emocionális elményt adott mindnyájunknak, s egyben méltó hangulatot intonált egész rendezvényünk számára.

Bejelenti, hogy a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztályának helyettes vezetője Pálmai Kálmán elvtárs beszéde következik, melynek megtartására tisztelettel felkéri az előadót.

Pálmai Kálmán felszólalása

Tisztelt Ünnepi Közönség!

Kedves Elvtársak!

Kedves fiatal Barátaim!

Engedjék meg, hogy a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya nevében meleg szeretettel üdvözljem a Tanítóképző Intézet kedves külföldi és hazai vendégeit, igazgatóját, oktatóit és minden hallgatóját a kollégiumi névadó ünnepség alkalmából.

A jelenlévők tudják, hogy intézetük diákokthona az elmúlt tanévben elnyerte a kollégiumi címet. Oktatók és hallgatók egyaránt jól ismerik a felsőoktatási kollégiumok célját és feladatait. A magam részéről ezek közül első helyre azt a feladatsort teszem, amely a kollégiumi együttélés adottságait a tanítói hivatásra való eredményesebb felkészülésre, a tanulmányi munka rendszeres közösségi ellenőrzésére és segítésére, magas színvonalu szakmai önképző tevékenység kifejlesztésére kívánja fordítani. E feladatok nem új igényt hordoznak, de a mi társadalmunkban új tartalommal telítődnek. Comenius, akinek tisztelt nevét kollégiumuk felvette, a művelődést az emberiség egész életén át tartó feladatának tudta, hirdette. A nevelés célja szerinte csak akkor érhető el, ha az ember művelt. E megállapítás korunkban, napjainkban igazabb, mint bármikor. Gondoljanak csak a mai magyar általános iskola céljára és a tanítóképzés céljára! Ha a leendő tanítók, tanárok, az embernevelés, ha szabad így mondanom: az ember-tudomány munkásai nem lesznek műveltek a mai kor igényei, értelmezése szerint, egész népünk műveltsége kerülhet veszélybe. Ezért azt kérem a minisztérium nevében is, hogy a

kollégium az intézettel testvérként együtt élve - dolgozva a maga eszközeivel és lehetőségeivel ennek a korszerű, széles körű műveltségnek a megalapozásához járuljon hozzá.

Comenius szerint a műveltség azt jelenti, hogy az embert elvezetjük a bölcsességhez. Bölcs az az ember, aki nem csupán bizonyos ismeretkészséggel rendelkezik, hanem aki arra is képes, hogy tudását saját tevékenységében hasznosítsa. S mennyire ilyen értelemben vett "bölcs" tanítóokra van szüksége hazánknak, akik - ahogyan már Comenius is kívánta - a világban nemcsak tájékozódni tudnak, hanem alakítják is azt. A mi új világunk, a mai magyar valóság, a szocialista városok, falvak világának alakítására Önök, kedves hallgatók itt a kollégiumban is készüljenek elő. Abban a törekvésükben is nagy névadójukat kövessék, amely szerint a műveltség az embernek ne pusztán díszje legyen, hanem a világgal való eleven, aktív kapcsolatát szolgálja. Ezért kell minden embernek mindenben és minden oldalról - omnia, omnia - műveltnnek lennie. Ezeket a gondolatokat Comenius művei őrzik, s ime milyen időszerűek ma is, és itt is - az Önök számára is. A "kiváló kollégium"-i cím elnyerésének - amiért Önök most fáradoznak - alapvető követelménye, hogy a kollégium tanulmányi átlaga az intézeti átlag fölé emelkedjék. Kritériuma az önképző munka, a szaktudományokban való elmélyedés igénye, a tanulás mellett a tudományos diákkörökben, szakkörökben való fogékony és eredményes tevékenykedés. Alapvető kritérium az általános műveltség tervszerű fejlesztése, a nyelvtanulás, amire itt Sárospatakon a nagy múlt élő hagyománya szinte parancsoló erővel kötelezi Önöket.

Mennyire szoros kapcsolat van az idézett comeniusi gondolatok és a mai kollégiumi feladatok között! E feladatokat legutóbb ez év szeptember első napjaiban fogalmazták meg Veszprémben az Országos Felsőfoku Kollégiumi Tanácskozásán. Mindezekből a "szürke hétköznapok" számára oktatóknak és hallgatóknak egyaránt le kell vonni a következ-

50

tetéseket, rövid summázatban így: tanulni, művelődni, József Attila szavával "a hozzáértő, dolgozó nép okos gyülekeztévé" lenni mindannyiunk kötelessége.

Engedjenek meg elmondanom még egy gondolatot. Egy felsőoktatási kollégium általános feladatai közé tartozik, hogy elősegítse tagjai személyiségének sokoldalú, harmonikus fejlesztését, formálását, s az intenzív szellemi munka, a művelődés mellett szabad idejük tartalmas felhasználását is biztosítsa. Nem idézem Comenius idevonatkozó gondolatait. Vannak ilyenek is! Mint ahogyan sorolhatnám a hazai, külön a híres sárospataki kollégiumi nevelés hagyományait és a szocialista kollégiumi mozgalmunk forradalmi örökségének, de napjaink magyar gyakorlatának szép példáit is.

Tisztelt Ünnepi Közönség! Kedves fiatal
Kollégáim!

A Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztályának nevében azt kívánom, hogy a bensőséges névadó ünnepség után a munkás hétköznapok sodrában az Önök Comenius kollégiumában magas fokra emelkedjék a művelődés vágya, a harmonikus személyiségformálás, az önnevelés nem könnyű, ám leendő pedagógushoz egyedül méltó mindennapi gyakorlata. Soha ne feledjék, Önök a tanítói hivatásra, gyermekeink nevelésére készülnek! Minden tevékenységüket a felszabadulása 25. évéhez közeledő szocialista Magyarországnak további fejlődése iránti elkötelezettségnek, felelősségnek kell áthatnia. Önök - fiatal barátaim, a Magyar Népköztársaság, a szocialista Magyarország gyermekeinek nevelői lesznek! Ezekben az ünnepi percekben vessék ezt jól emlékezetükbe!

Megköszönöm Pálmai Kálmán osztályvezető-helyettes elvtárs beszédét, melyben a névadó iránti bizteletre, művének alkotó alkalmazására, tanításának továbbfejlesztésére hívta fel a Comenius nevet viselő kollégium lakóit, a holnap tanítóit. Külön is köszönöm, hogy Pálmai elvtárs beszédében ünnepélyesen megerősítette a Művelődésügyi Minisztérium írásbeli engedélyét, amely lehetővé tette intézetünk kollégiuma számára Comenius nevének felvételét.

A Művelődésügyi Minisztérium írásbeli határozata és Pálmai elvtárs szóbeli megerősítése alapján ünnepélyesen bejelentem, hogy intézetünk kollégiuma a mai naptól Comenius nevet viseli, és mi, oktatók vállaljuk az ezzel járó megnövekedett pedagógiai felelősséget. Intézetünk hallgatóitól azt kérem, hogy szocialista tanítónak vállalásuk folyamatában használják fel a szocialista pedagógiai elvek és gyakorlati utmutatások mellett Comenius örökbecsű tanítását, a mának is sokat mondó gyakorlati tanácsait.

Kedves Hallgatóim!

Névadó ünnepségünk következő perceiben külföldi testvérintézeteink

viselői kívánják köszönteni a Comenius kollégium oktatóit és diákjait. Szólásra következik: Dr. Kurt Pietsch tanügyi főtanácsos, a Német Demokratikus Köztársaság Bautzeni Tanítóképző Intézetének igazgatója. Utána szólni kíván Dr. Andrej Cuma docens, a presovi Safárik Egyetem Bölcsészkaara küldöttségének vezetője. Majd a Katowicei Tanítóképző Főiskola igazgatójának Dydo Zdzislaw elvtársnak a felszólalását olvasom fel, mivel személyesen nem tudott megjelenni ünnepségünkön.

Dr. Kurt Pietsch köszöntő beszéde

Igazgató Ur! Igen tisztelt Kartársnők, Kartársak! Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt köszönetet mondok azért, hogy Önök erre az ünnepségre meghívtak. Ez az ünnepség abban a városban zajlik le, amely örök időkre összekapcsolódott minden idők legnagyobb humanistájának, Comeniusnak az életével és munkásságával. Külön örülök annak, hogy abban az intézetben ünnepelhetünk, amellyel a Bautzeni Tanítóképző Intézet már-hosszu évek óta szoros kapcsolatban van.

Azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy Önnek, igen tisztelt igazgató ur és Önöknek, tisztelt kartársak, átadjam a mi szorb tanítóképző intézetünk tantestületének legszívélyesebb jókívánságait.

Az én hazámban is nagyra becsülik és tiszteltben tartják Comenius Amos János személyét. A Német Demokratikus Köztársaságban a kutatások Comenius pedagógiai műveinek és publikációinak haladó és valóban demokratikus jellegét vizsgálják. Comenius munkásságára vonatkozóan is érvényes Lenin megállapítása, mely szerint a történelmi érdemeket nem mai szemmel nézve kell megállapítani, hanem a történelmi személyiségeket úgy kell értékelnünk, hogy elődeikhez és kortársaikhoz viszonyítva mennyi újat adtak koruknak. S ha ezzel a mértékkel mérjük Comenius pedagógiai munkásságát, akkor nyilvánvalóvá válik óriási jelentősége a pedagógiai elmélet és gyakorlat fejlődése számára.

Comenius egész életén át vitában állt a feudális-mus gyakorlatával és korának középkori pedagógiai nevezetével, összefoglalta korának haladó törekvéseit, és alko-

tóan tovább fejlesztette azokat. Társadalomkritikai szemlélete mélyen összekapcsolódott az elnyomott osztályok érdekeivel és törekvéseivel, amikor a feudalizmus ellen harcolt.

A Német parasztháború című irásában Engels a feudalizmus ellen irányuló ellenzék két táborát különbözteti meg: 1. a polgári ellenzék, amely a városi lakosság legnagyobb részét felölelte, és amely a patricius nemzedékkel szemben a városi közigazgatásra és törvényhozásra kívánt hatást gyakorolni, 2. a paraszti-plebejusi ellenzék, amely az őskereszténység követelményeire való hivatkozással minden intézmény, nézet és elképzelés gyökeres megváltoztatását követelte. Comenius munkásságában egyesültek a két tábor törekvései, az öntudatra ébredő polgárság gondolatai, a huszita tömegmozgalom még eleven hagyományai, forradalmi nézetei és követelése, de Comenius ezeket az elemeket alkotóan tovább fejlesztette.

Hatalmas tudományos munkássága és pedagógiai rendszere mellett mindenekefélt nézeteinek és gondolatainak társadalomkritikai tartalma határozza meg a Comeniusról alkotott képet, amelyet a tanulóifjúság ismer az NDK-ban. Comenius szenvedélyesen harcol a néptömegek szociális kiszákmányolása és a nemzetiségeknek a Habsburgok és a német hűbérurak által történt elnyomása ellen. Éppen ilyen szenvedélyesen harcol a békéért is. A nagy pedagógusnak ebben a magatartásában a néptömegek békevágya tükröződik. Egész életén át azon fáradozott, hogy a népek közötti háborús viszályokat elhárítsa, és hogy megvalósuljon a népek békés egymás mellett élése.

Végtelenül jelentős Comenius pedagógiai hatásának kisugárzása. Sárospatak neve pl. minden időkre összekapcsolódott az itt keletkezett Orbis sensualium pictus c. művével. Emellett elévülhetetlen Comeniusnak az az érdeme is, hogy az oktatás alapjának az anyanyelvet tette. Az Orbis pictus segítségével egész nemzetek, különösen

azonban az elnyomott nemzetek tanultak meg olvasni és írni. Az Orbis pictust csak Németországban is számtalan kiadásban és feldolgozásban jelentették meg. Én magam is egy 1912-es kiadásu Orbis pictus segítségével tanultam meg írni és olvasni szorb anyanyelvemen, mivel a weimari köztársaságban és a fasiszta Németországban a szorb nyelv az iskolákban tiltott volt. Ez a kis könyvecske még ma is a könyvtáram legféltettebb kincse.

Comenius hatalmas és szinte kimerithetetlen pedagógiai örökséget hagyott számunkra. Ennek a pedagógiai örökségnek további ápolásához és kutatásához kívánok Önöknek, igen tisztelt igazgató ur, tisztelt kartársnők és kartársak a testvérintézet nevében sok örömet és sok sikert.

Jókívánásaink kíséretében tiszteletünk szerény jeleként átnyujtom Önöknek ezt az iskola- és neveléstörténeti képesatlaszt, mely nálunk a Német Demokratikus Köztársaságban ismert, értékelt mű.

Dr. Andrej Cuma köszöntő

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Engedjek meg, hogy a Safárik Egyetem presovi Bölcsészkarának képviselőjében tolmácsoljam Önöknek főiskolánk vezetőségének szívélyes üdvözlését és őszinte jókívánságait.

Kedves ünnepségen gyűltünk itt össze: a Tanítóképző Intézet kollégiuma felveszi Comenius nevét. Ezt a nevet tisztelettel ejtik ki a világ haladó népei, s büszkék rá azok a nemzetek, amelyek között Comenius élt és munkálkodott. Ezek közé tartozik a magyar nemzet is, különösképpen Sárospatak, a szép, barátságos és vendégszerető város.

Közeledik az 1970. év, Comenius jubileumi éve, amelyet az egész művelt és haladó világ készül megünnepelni, s amelyet az UNESCO a nevelés évének jelentett ki. A Comenius életével és munkásságával összekapcsolódott városokban és helyeken találkozni fognak mindazok, akik tisztelik és tovább fejlesztik a nagy pedagógus életművét. Gazdag és sokrétű az ő szellemi hagyatéka. Értékelik, ápolják és tovább fejlesztik az egész világon. Comenius túlnötte a nemzeti kereteket, világgraszoló személyiséggé vált, minden néphez és nemzethez szól, nem ismerve faji, vallási és más különbséget.

Különösen nagy elismerés és tisztelet övezi Comenius életművét a szocialista országokban, amelyekben az ő demokratikus elveit nemcsak hirdetik, hanem meg is va-

lósítják. Főleg a nép minden rétegének művelődési joga s az anyanyelvi oktatás alapelve, amelyet Comenius hirdetett, lett a szocialista iskola és pedagógia alapelve, s megvalósításuk nagymértékben hozzájárult a nemzeti kulturák fejlődéséhez.

Comenius gondolatai összekapcsolják, egyesítik a népeket és ma is időszerűek, tanulságosak. A kölcsönös megértés, a nemzetek közötti testvéri kapcsolatok erősítése, a közösség jólétére való törekvés, mindezek a gondolatok már nála megtalálhatók.

Comenius a nemzetek közötti béke hirdetője volt. Emlékezzünk arra, hogy éppen e városban, a magyarok, a szlovákok és a kárpátukránok közelében és szomszédságában írta 300 évvel ezelőtt emlékezetes *Gentis felicitas* című művét, amelyben a békéhez és jóléthez vezető utat mutatja az egész emberiség számára! Ma ezek a gondolatok arra köteleznek minket, hogy tovább erősítsük kapcsolatainkat, igyekezzünk egymást jobban megismerni, megérteni s kölcsönösen segíteni.

Comenius jubileumi éve minden bizonnyal sok új ismeretet hoz a comeniológia terén. Többet fogunk megtudni nemzeteink Comeniushoz fűződő kapcsolatairól is. Nálunk Szlovákiában, pontosabban Eperjesen /Presovon/, ebben a gazdag pedagógiai hagyományú városban, amelynek szintén megvannak a Comeniushoz fűződő hagyományai, nagyszabású ünnepeket és tudományos konferenciát rendezünk majd a "Comenius és Szlovákia" témából. Ez lesz Szlovákiában az első hasonló tárgyú konferencia, amelynek célja az, hogy felmérje Comenius helyét Szlovákia társadalmi, politikai és kulturális történetében. Meggyőződésünk, hogy a magyar tudományos kutatók és vendégek is hozzájárulnak a tervezett ünnepségek sikeréhez.

Végül engedjék meg, hogy ez alkalommal átadjam Önöknek bölcsészkarunk emlékszászlját és néhány szerény könyvajándékunkat. Jelképezze ez további tartós együtt-

működésünket és barátságunkat! Köszönjük szives figyelmüket, és Comenius városában a róla elnevezett kollégiumnak, az iskola dolgozóinak, tanárainak és tanulóinak felelősségteljes munkájukhoz sok sikert kívánunk.

Dydo Zdzisław felszólalása

Drága Barátaink!

Az új tanév kezdetén, intézetünk névadó ünnepe alkalmából szeretnék a Katowicei Pedagógiai Főiskola igazgatósága és tanácsa nevében sok szeretetteljes jókívánságot átadni: megtisztelő feladataik teljesítéséhez és munkájukhoz a legjobb eredményeket kívánjuk.

Meg vagyunk győződve, hogy az Önök ~~intézmene~~, amikor felveszi a nagy iskolareformátor, Comenius nevét, tudományos központtá válik, amelyben azok az eszmék, elvek fognak világítani, amelyek Comeniust vezérelték. Mert ő volt az Önök és a mi művelődésügyünk reformátora, aki az iskolai életnek új, haladó irányt adott. A nemzeti iskola megteremtéséért, az anyanyelvű tanításért és mind a gazdag, mind a szegény gyermekek tanulási lehetőségeinek biztosításáért harcolt.

Amikor 1628-ban a Cseh Testvérek csoportjával megérkezett Leszno Wielkopolskiébe /Lissa/, ott munkájához megfelelő viszonyokat talált: a már előzőleg ott letelepült Cseh Testvérek községét, de mindenekelőtt a Cseh Testvérekkel rokonszenvező gazdag Leszczynski család támogatását. Ilyen kedvező körülmények között kezdte meg Comenius lengyelországi pedagógiai működését. Mivel Bacon, Alsted, Ratke és más írók eszméinek hatása alatt állt, elhatározta, hogy az akkori feudális iskolát megreformálja, és az egész oktatási folyamatot korszerűsíti. Az érzékekkel felfogható anyagrészek tanítását javasolta, azt, amit meg lehet figyelni, amit a tanulóknak be lehet mutatni.

Egész tevékenységét az iskolareformnak szentelte. Munkáinak és műveinek nagy részét Lesznóban írta. Elveit gyakorlatban is megvalósította a helyi gimnázium megreformálásával, amelynek 1635-től rektora volt.

1628-tól 1655-ig, tehát pedagógiai működésének 27 éve alatt jelentős változást valósított meg: megszüntette a latin nyelv tanításának mint főtantárgynak az elsőségét, a gondolkodás nélküli verbális tanulást, és helyette az anyanyelvű oktatást rendszeresítette. A meglévő tantárgyak anyagának megreformálásával gazdagította az oktatást, és új tantárgyak, mint a biológia és a földrajz bevezetésével a tananyag körét is kibővítette.

Lesznóban többek között megírta Panszófiáját és a Nagy Oktatástanát, mely művé nagy elismerést és hírnevet szereztek számára.

A két város – Lesznó és Sárospatak – és két gazdag család: – Leszczynski és Rákóczi – a Comenius által kifejtett didaktikai elvek alapján a haladó és szélesen kifejlesztett Cseh Testvérek működéséhez kedvező légkört teremtettek.

A Comenius által bevezetett gondolatok a mai iskolarendszerben is hatnak, és napjaink didaktikájának is alapelemeit képezik. Comenius gazdag didaktikai és pedagógiai alkotásaiban benne foglaltatnak a szabadság, a testvériség és a népek közti barátság eszméi, amelyek örök-ké élők és aktuálisak. Comenius nagy személyisége az oktatásban és a művelődésben a haladás gondolatát jelenti. Az ő nemes alakja, aki szeretett mindent, ami szép és humanus, különösképpen közel áll a mi népeinkhez, a magyarokhoz és a lengyelekhez.

Éljen és fejlődjék intézetük a nagy reformátor és humanista Comenius Ámos János haladó didaktikai elvei, gondolatai szerint, érjenek el minél jobb eredményeket nevelő-oktató és tudományos munkájukban!

Éljen a lengyel-magyar barátság, és a tudományos munkában mélyüljenek el és erősödjenek ennek hagyományai!

Szeretetteljes testvéri üdvözlétünket küldjük az igazgatóságnak, az intézeti tanácsnak, a tantestületnek és minden hallgatónak.

Az elnöklő dr. Károly István intézeti igazgató megköszöni a külföldi testvérintézetek vezetőinek, küldötteinek a meleg, köszöntő szavakat, és sajnálkozását fejezi ki, hogy a lengyel testvérintézetünk igazgatója nem vehet részt személyesen ünnepségünkön. Egyben átveszi és megköszöni a külföldi testvérintézetek könyvajándékait azzal, hogy azokat a kollégium könyvtárának megalapozására javasolja felhasználni. Beszédének következő részét szó szerint közöljük.

Dr.Károly István

Kedves Elvtársnők, Elvtársak! Kedves Vendégeink!

Rezdezvényünk első ünnepélyes részének bezárása előtt - kihasználva a kellő lélektani pillanatot - szeretném átadni négy kollégiumi szobaközösségnek a kiváló szobaközösség eléréséért indított verseny jutalmát, a "Kiváló szobaközösség"-et bizonyító vándorzászlót.

Örömmel tájékoztatom kedves vendégeinket arról, hogy intézetünk ifjusága diákotthonunk kollégiummá válása után azonnal megindította a versenyt a kiváló kollégiumi cím eléréséért. E harc folyamatában igen jelentős pedagógiai eredménynek számít e négy primér közösségekben végbement pozitív fejlődés, a kiváló közösség elérése. A vándorzászlóval jutalmazott szobaközösségek a II. és a III. évfolyamból emelkedtek ki. Tanulmányi átlaguk jelentősen meghaladja a kollégium átlagát /3,94; 3,85; 3,72 és 3,80/. Társadalmi munkájuk - pedagógiai, mozgalmi és közéleti szempontból értékelve - kiemelkedő. Az egyik II. éves hallgatókból álló szobaközösség a városban működő tanyai kollégium hátrányos helyzetű tanulóit patronálja, a másik a nevelőintézetből hazakerült kiskorúak utógondozását végzi. A III. évfolyamközösség egyik kiváló szobaközösségének tagjai a KISZ-csucsvezetőségben tevékenykednek, és az I. éveseket patronálják, a másik pedig a kollégium önkormányzatának irányítását végzi. Az elmondottak alapján megállapítható, hogy megérdemelten, szorgalmas tanulmányi munkával és értékes társadalmi-közéleti tevékenységgel érdemelték ki a vándorzászlót, amit ezennel átadok a négy kiváló kollektiva vezetőinek.

Egyben ismételten felhívom kollégiumunk lakóit a verseny további folytatására, mert a kiváló kollégiumi cím elérése - amit célul tűztünk ki - csakis sok kiváló szobaközösségre épülve valósítható meg. Remélem, hogy a jelen és a jövő tanévben tovább növekszik a kiváló szobaközösségek száma a Comenius nevet viselő kollégiumunkban. Mert ez a név már kötelez.

A rendezvényünk ünnepi részének befejezése előtt még egyszer megköszönöm az ünnepi szónokunknak és a Művelődésügyi Minisztérium részéről felszólaló, majd a külföldi köszöntő elvtársaknak a szíves közreműködését, és kérem minden jelenlévő elvtársunkat, barátunkat, hogy programunk szerint délután 3 órakor ugyanilyen nagy számban tiszteljenek meg bennünket részvételükkel a rendezvényünk második részében, a Pedagógiai Szemináriumon is.

II.

A NÉVADÓ ÜNNEPSÉG

Pedagógiai Szeminárium

Dr.Károly István megnyitója

Kedves Hallgatóim!

A délelőtti ünnepi aktus után most más oldaláról közelítjük meg Comenius alkotását. A lehetőségeinkhez mértén számba veszik előadónk, korreferenseink Comenius nagy művéből azt, amit ma is gyümölcsözően fel lehet és fel kell használni a szocialista pedagógusképzésben. Különösen nagy jelentőségű Comenius művének elemzése, utmutatásként való megfogalmazása ma, amikor a pedagógusképzés korszerűsítésén fáradozunk országosan. Bátran mondhatjuk, hogy e mű kiapadhatatlan forrása a ma is korszerű gondolatoknak. Merítsünk hát e forrásból valamennyiünk okulására, épülésére, a pedagógusképzés hasznára!

Pedagógiai szemináriumunk keretében bevezető előadást tart dr. Bakos József, tanszékvezető főiskolai tanár, a nyelvtudományok kandidátusa, kiváló Comenius kutató. Előadását két korreferátum követi Babodi Béla, a Kecskeméti Óvónőképző Intézet vezető tanára és Kődöböcz József, a Sárospataki Tanítóképző Intézet igazgatóhelyettese előadásában. Tisztelettel felkérem dr. Bakos József kandidátus elvtársat az előadásának megtartására.

Dr. Bakos József:

A KORSZERŰ ÁLTALÁNOS ISKOLAI NEVELŐKÉPZÉS NÉ-
HÁNY PROBLÉMÁJA A COMENIUSI HAGYOMÁNYOK TÜK-
RÉBEN

1. Ismeretes, hogy a pedagógusképzésben világ-
szerte igen nagy a pezsgés, a mozgás. A reformtörekvések
nemcsak a szervezeti keretekre vonatkoznak, hanem a tar-
talmi kérdésekkel kapcsolatban is felvetik a korszerűsi-
tés igényét, illetőleg szükségyszerűségét.

Különösen az oktató-nevelő munka hatékonyságának
emelése és fokozása érdekében törekednek egyesek arra,
hogy előtérbe kerüljenek azok a metodikai, didaktikai,
etikai, lélektani, nevelési mozzanatok, tényezők, ame-
lyek az élet, az iskola, a gyakorlat új összefüggéseit
és követelményeit is tekintetbe vevő, valóban korszerű
nevelőképzést megszabadítják a negatív előjelű "hagyo-
mányok"-tól.

Mi most olyan "hagyományokat" szeretnénk bemu-
tatni, amelyek nagyon is pozitív előjelűek. A comeniusi
hagyományok és törekvések tükrében vizsgáljuk meg azokat
a lehetőségeket, tendenciákat, amelyek az általános is-
kolai nevelőképzés munkáját mind tartalmában, mind impul-
zusaiban, mind perspektívájában elindíthatják a gyorsabb
korszerűsítés útján.

Különösen termékenyítő hatása lehet a comeniui hagyományoknak azokra a módoknak, formáknak korszerűsítését előtérbe helyező új mai törekvésekre, amelyek a megfelelő lélektani premisszákra támaszkodó, a következősebb pedagógiai irányultságot helyezik a központba.

A legújabb Comenius-filológia nem véletlenül vallja, hirdeti, hogy Comenius nézetei, törekvései megfelelő kritikai elemzéssel nagyon is előremutatók, és ma is tovább fejleszthetők. Mi most elsősorban azokat a comeniusi elméleti és gyakorlati jellegű tanításokat, tételket kívánjuk elemezni s előtérbe helyezni, amelyekre úgy tekinthetünk, mint ma is jól hasznosítható szempontokra, tanításokra.

2. Comenius Sárospatakon elmondott bemutatkozó beszédében nem véletlenül emelte ki a következő elméleti és gyakorlati követelményt: Ha iskolákat nyitasz, azokat igazi módszerrel és módszeresen tanító, bölcs tanítókkal lásd el, s így teszed az iskolákat az emberi műveltség igazi műhelyeivé. /vö.: A lelki tehetségek kiműveléséről: VIII.3./ Comenius valóban igényes követelményeket támaszt a tanítóval, a pedagógussal szemben. Egyetlen szóba sűrítve azt kívánja, hogy minden pedagógus pansophos legyen. Ennek az elnevezésnek a jelentéskörébe beletartoznak a következő jellemző jegyek: a pedagógus legyen széles körű ismeretekkel rendelkező szakember, akinek különösen jellemző sajátysága, hogy közlékeny /affabilis/, gyermeket szerető, nyájas /blandus/. Nem elvont, üres beszéddel foglalja le a gyermeki elméket, hanem arra törekszik, hogy a tanulók ne öregedjenek meg a szavak kerülgetésében, hanem inkább hatoljanak be a dolgok velejébe s az élet feladataiba. /vö. A könyvekről, az értelmi képzés fő eszközéről - A latin írók folyékony olvasásához és helyes megértéséhez vezető rövid út./ A jó pedagógus mindig tekintettel van a gyermeki értelem teherbírására, a tanulók értelmi fokára, s arra törekszik, hogy ránevelje tanítványait az értelem tiszteletére, a dolgok értelmi megismerésének

gyönyörére. A jó oktatónak, a hasznos nevelőnek ismernie kell a tanítás korszerű technikáját, és arra kell törekednie, hogy megmutassa, mi a haszna a tananyagnak az életben, a gyakorlatban. /Vö. Nagy oktatástán, XVII.c.Fund.IX.44./ A jó és hasznos oktatók, iskolamesterek, tanítók, tanárok /praeceptores, magistri, ludi magistri, professores/ nemcsak tárgyi tudásukkal tűnnek ki, hanem azzal is, hogy a tanítást, az oktatást, a nevelést élethivatásuknak tekintik /hoc agant ex professo/. /vö. Nagy oktatástán, VIII.c. 6./ Különösen kiemelte Comenius azt, hogy a hasznos oktató tudatosan törekszik az időnek, az anyagnak és a módszernek mesteri elrendezésére /artificiosam temporis, rerum, methodique dispositione/. /vö. Nagy oktatástán, XVIII.c.15./

3. Később látni fogjuk, mennyire fontos követelményt fogalmazott meg Comenius akkor, amikor arról beszélt, hogy a jó pedagógust jellemzi a válogatási képesség és az a törekvés, hogy az ismeretanyagot összefüggően, nem töredékeiben tárja fel. /non junctim, sed per totum/ /vö. Nagy oktatástán XIX.c. 5-7./ Van bátorsága szelektálni, és jó érzékkel meri a haszontalan, a gyakorlatban nem használható ismeretanyagot kisélejtezni /inutilia non producit, sed abicit/. /vö. Nagy oktatástán XIX. c. 13./

Kiiktatja oktató-nevelő munkájából a kerülőket, a körüljárásokat, megtalálja a mennyiség és a milyenség helyes arányát és értékrendjét. Szerves kapcsolatot teremt az oktató, a tanuló, a tananyag és a társadalmi követelmény között. A lényegre és a hasznosra törekszik. Comenius szerint az elmélet és a gyakorlat helyes rendjében lényeges az, aminek haszna van, és hasznos az, aminek a gyakorlati életben értéke van. Mai korszerűsítési munkálatainkban különösen tekintetbe kell vennünk ezeket a comeniusi tételket. Az sem véletlen, hogy Comenius nemcsak az ismeretanyag "feldarabolása" ellen szólt, hanem az információk, az ismeretek kritikátlan "tuláradása" ellen is. /vö. Schola ludus: V.Pars/

Bár Comenius külön és részletesen nem dolgozta ki a főiskolai oktatás módszertanát, több írásában utal az akadémiai, a főiskolai, az egyetemi oktató-nevelő munka követelményeire is. Különösen hangsúlyozza, hogy felsőfokon sem szabad öncélú ismeretekkel megterhelt minden-tudókat nevelni, képezni, hanem az a cél, hogy a közjávára hasznos szakembereket, jogászokat, orvosokat, filozófusokat, pedagógusokat neveljenek. Azt is hangsúlyozza Comenius, hogy a szükség és a haszon szempontjából megvalósított ismereteket, anyagot kell közvetíteni.

4. Nagyon érdekes hasonlattal tárja fel a főiskolai, s benne a pedagógusképzés lényegét és célját. A főiskola, az akadémia, a tél, mely előkészíti a felhasználásra az összegyűjtött gyümölcsöket, termékeket, s így válik a gyakorlati élet főiskolájává, illetőleg a különböző előiskolák betetőzőjévé. Itt kell arról szólnunk, hogy Comenius a főiskolákat csak "folytatólagos" tanintézeteknek tekinti, tehát a felsőoktatás, az akadémiai, a főiskolai nevelés, s benne a pedagógusképzés az egységes és összefüggő közoktatási rendszer szerves eleme, tényezője. Ma különösen hangsúlyoznunk kell ezeket a comeniusi tétel-eket, mert sokan megfélekednek arról a korszerű követelményről, hogy a felsőoktatási pedagógusképzésnek a képzési és nevelési céljait a közoktatási és köznevelési rendszer megfelelő színvonalához úgy kell idomitanunk, hogy biztosíthassuk az oktatás és a nevelés folytonosságát az egymásra épülő iskolafajok között is. A korszerűsítésnek éppen ma egyik legidősebb feladata, hogy meggyorsítsa az összehangolást a szervesen összefüggő képzési és nevelési folyamatokban.

5. Ma is valóban nehéz kérdés, hogyan épüljön rá a felsőoktatási pedagógusképzés és nevelés az intézményeinkbe hallgatókat küldő iskoláknak a nevelési, képzési formáira. Különösen sokat tanulhatunk abból a comeniusi tételből, hogy a jó oktató-nevelő a képzést, az ok

tatást és a nevelést együtt és egységben végzi. Ma még találkozzunk olyan nézettel is, hogy a felsőoktatásban a nevelés a képzéssel, az oktatással azonosítható. Azt hisszük, nincs igaza ennek a nézetnek, s különösen nem lehet érvénye a pedagógusképző intézeteinkben. A társadalmi igény tükrében világosan kell látnunk, hogy a tanítói, a tanári "pálya" nem csak szakma, annál több, a nekünk erre "az annál többre" is fel kell készítenünk jelöltjeinket. A jövő nevelőinek, pedagógusainak ugyanis nemcsak korszerű szakismereti anyagra, szaktudásra, mesterségbeli jártasságra van szükségük, hanem pszichikai rátermettségre, intellektuális aktivitásra, önálló és fegyelmezett gondolkodásra, igen sokoldalú érdeklődésre, igényes általános műveltségre, fejlett nyelvi öntudatra, anyanyelvi műveltségre. Minderrel csak a szakoktatás nem tudja felvértezni a jelöltjeinket, hanem csak az optimális határfokkal végzett együttes oktató-nevelő munka. /vö. Bakos: A korszerű előadás a felsőoktatásban, Felsőoktatási pedagógiai tanulmányok, Bp. 1968. 28.lap./

6. A jó értelemben vett hasznosság elve és célkitűzése azonban nem jelent egyoldalú utilitarizmust. Comenius, amikor a jó pedagógus arcképét megrajzolta, erre a nagyon fontos szempontra is rámutatott, különösen azzal, hogy megmutatta azt az összefüggést, amit meg kell valósítanunk a helyes és hasznos tanítás folyamatában, a tanító és a tanuló, az ismeretanyag-átadás és átvétel s a gyakorlati élet követelményei között. Comenius nem véletlenül szaktított azzal a skolasztikus hagyománnyal, amelyben az oktatási folyamat valójában csak egyoldalú állapot volt, s csak a tanár, a tanító munkájának hatásmechanizmusára épült. A tanító, a tanár volt az aktív tényező, a tanuló pedig csak a passzív befogadó, akinek legfőbb feladata az utánzás. Comenius külön is felhívta a figyelmet arra, hogy a jó pedagógus tudatosan törekszik a kettős, a kétoldali kapcsolatteremtésre. Ezt a haladó comeniusi törekvést követjük akkor, amikor mai korszerűsítési munkálatainkban éppen

az intellektuális együttműködést állítjuk előtérbe. Tanáraink és hallgatóink közötti önkéntes együttműködésre kívánjuk a fősulyt helyezni. A cél, hogy ráneveljük tanítványainkat a partnerszerepre, és arra, hogy a jó értelemben vett munkatársi kapcsolat teremtődjék meg a tanár és a hallgatók között. Hallgatóink életkori sajátágaiból eredően nagy a hajlandóság erre a kapcsolatteremtésre. Nagy ifjúságunkban az önállóságra törekvés is. Ebben az összefüggésben sok minden mulik tanáraink személyiségén. Comenius már azt is kiemelte, hogy a tanító személyiségének, e személyiség-hatáskomplexumnak igen nagy a jelentősége. A pataki új tankönyvek, a Vestibulum, a Janua, az Atrium előbeszédeiben ellátja az osztály tanítóit elvi és gyakorlati tanácsokkal, és nemcsak nagyon hasznos szaktárgypedagógiai, szakmódszertani ismereteket nyújt, és nemcsak az egyes módszertani lépésekre irányítja figyelmüket, hanem arra is, hogyan válhat a tanító személye az oktatás és nevelés folyamatában a legfontosabb tényezővé. Ebben az összefüggésben rajzolja meg nagyon éles vonásokkal Comenius a haszontalan, a rossz pedagógus képét is. Erdemes ebbe a tükörbe is beletekintennünk, mert mai korszerűsítési törekvéseinkhez is jól használható szempontokat kaphatunk belőle. Comenius többször panaszkodik arról, hogy, sajnos, a járatlan, a hanyag tanítóból "bőséges termés van" /praeceptor imperitus aut negligens: qualium semper Major est seges/. /Nagy oktatástan XVI.c. Func.II.13./ Azt is gyakran elpanaszolta, hogy a tanítók, a nevelők között kevesen vannak, akik értenének ahhoz, hogyan kell az ifjúságot munkatárssá nevelni, helyesen oktatni /pauci Praeceptorum, qui juventuti bona bene instillare norint"/. /Nagy oktatástan Bev.28./ Sárospatakon tartott bemutató beszédében úgy szólitotta meg az ifjúságot, mint munkatársait. Szokatlan volt ez a hang az akkori iskolai oktatási viszonyok között. Ez az új pedagógiai szituáció természetesen új tanítási technikát, új módszereket is követelt. Amikor Comenius arról panaszkodik, hogy a tanítók nem ismerik a tanítás technikáját,

s gyötrik magukat, illetőleg tervszerűtlenül válogatják módszerüket /pleri dicendi artem plane ignorarunt, mutabant Methodum"/Nagy oktatástan: Artis Didacticae Usus: 2./, akkor éppen erre az újszerű nevelési feladatra gondolt.

7. A vázolt összefüggésben megértjük, hogy Comenius miért olyan igényes követelményeket fogalmazott meg az iskola, a tanulóközösség, sőt az egyes órák légkörére vonatkozólag is. Ebben az összefüggésben is nagy a tanító szerepe, jelentősége. Ezért kívánja Comenius, hogy a tanítók legyenek "élő példaképek", "mozgó könyvtárak". /vö. A könyvekről, az értelmi képzés főeszközeiről: III./ "A szépnek, szép módon való tanulmányozásáról" című pataki beszédében külön is szól a tanítókhöz, illetőleg a tanítók kötelességeiről. Ebben azt emeli ki, hogy a tanító felelős a jó összhangért, a rendért és azért, hogy megfelelő interakciós kapcsolat alakuljon ki munkatársai-val, tanulóival is. Azt is kiemeli, hogy ebben a kapcsolatban azonban az elsődleges szerep, az irányítás a tanítóké. A Fortius redivivus lapjain nagyon találóan azt állítja Comenius, hogy az iskola voltaképpen munkahely. Azon a munkahelyen, ahol nincs jó munkavezető, nem lehet hasznos, eredményes munkát végezni. Comenius feltűnően előtérbe állítja a haszontalan, a rossz pedagógus jellemző vonasait is. Különösen hibáztatja azt a tanítót, aki nem képes, vagy nem törekszik a tanulóit arra nevelni, hogy aktív tényezői legyenek az oktatási folyamatnak. Ma is külön gondunk a korszerűsítési törekvéseinkben, hogy hallgatóinkat, tanítványainkat hogyan aktivizáljuk, illetőleg kölcsönös, intellektuális tevékenységre hogyan serkentsük, neveljük. Minden oktatási formában arra kell törekednünk, hogy hallgatóink aktív figyelemmel és önálló munkával kapcsolódjanak bele a foglalkozásokba. Még az előadásokon is lehetséges a hallgatóknak partnerré nevelése. Az interperszonális hatások komponenseit is be kell kapcsolnunk az oktatási folyamatokba. Ezért a pedagógusképző intézetekben munkát vállalóknak a jövőben foglal-

kozniuk kell a modern szerepelmélettel is, mert az ismeretanyagot nemcsak értelmesen, hanem élményszerűen is kell közölni. Különösen fontos az érdeklődés felkeltése. Comenius abban is elődünk, hogy az érdekes, a pedagógiai-lag érdekes fogalomkörét leszűkítette, illetőleg az érdekes és az érdeklődés fogalmát pedagógiailag egyértelműb- bé tette. Nem tartja jó tanárnak pl. azt, aki csak felcsigázni kívánja a tanulók figyelmét, s aki olyan mozzanatokot, tényezőket is bekapcsol a képzési mozzanatokba, amelyek inkább elterelik a figyelmet, s éppen a lényegről. Az a tanító, aki tudását, jártasságát, illetőleg tudatlanságát nem mérlegeli, gyakran esik abba a hibába, hogy vagy tulterheli tanítványait, vagy helytelen utakra, vágányokra vezeti őket, és olyan mozzanatokot kapcsol be tanításába, amelyeknek gyakorlatilag nincs hasznuk. Különösen haszontalan, gyenge az a tanító – Comenius szerint –, aki csak kész tétéleket közvetít, sok diktálással tanít, s szajkózásra kényszeríti tanítványait /multa dictando, memoria exigendo docet/. /Nagy oktatástan XVI.c.Func.V.36./ Amikor az akadémiákról, az iskolák iskolájáról értekezik Comenius, nemcsak azt a kívánságát rögzíti, hogy ezen a fokon csak szilárd ismereteket /solida eruditio/ szabad közvetíteni, hanem azt is, hogy az információkat "hivatásérzettel" kell nyújtani és értelmezni. /vö. De Academia: Pampaedia; XII. c./

8. Az akadémiák munkája nagyon is érzékenyen érintette a magyar oktatásügyet is, hiszen valójában hosszú ideig a tanító, a tanár, a nevelő képzése itt fejeződött be. A folyamat ugyanis hosszú ideig a következő volt: a tehetséges fiatalok pl. a kollégiumokban is kaptak olyan ismereteket, amelyekkel felvértezve a kisebb falusi iskolákban, az ugynevezett rektóriákon vállalhatták a tanítást, a nevelést. A pataki kollégiumban is a legjobb primáriusok, praeceptorok kapták azt a lehetőséget, hogy 2-3 évre tanítóságot vállaljanak a pa-

taki iskola valamelyik rektóriáján. Az így megszerzett anyagi javakkal kerültek ezek a fiatalok a külföldi akadémiákra, egyetemekre. Valójában itt lettek professzorokká. Ezt az utat Comenius is jól ismerte. A Patakon készült és előadott Schola ludus V. darabjában be is mutatta a pataki tanároknak, diákoknak, iskolavezetőknek, hogyan végzi az akadémia oktató-nevelő munkáját. Olyan tükröt tartott hallgatósága elé, amelyből kitünhetett, hogy a jó akadémia a tananyag, a módszer, a hallgatók és a társadalmi igény összefüggésében képez jó szakembereket. Különösen kiemelte az ugynevezett akadémiai diputatoriumok /a mai szemináriumok és gyakorlatok elődjei/ hasznos voltát. Comenius szerint ezek a gyakorlatok valójában a "collegium didacticum" szerepét is vállalták. A hallgatóság itt készült fel önálló munkájára, itt kapott alkalmat ellentmondó, vagy eltérő nézeteinek kifejtésére, azaz a vitatkozásra.

Ezek a diputatoriumok jó előkészítő műhelyeknek tekintendők. Mai pedagógusképzésünk és nevelésünk korszerűsítési munkálataihoz is jó ösztönzést kaphatunk Comeniusnak az itt folyó munkáról adott információjából is. Ma különösen előre szeretnénk lépni az önállóságra való nevelésben. Gyakorlatainkat, szemináriumainkat különösen alkalmassá kívánjuk tenni ennek a feladatnak az elvégzésére. Comeniust sokan szűk utilitarisztikus elvei miatt marasztalják el, pedig éppen Comenius volt az, aki hirdette ugyan a hasznos, az életben felhasználható ismeretekre oktatás elsőbbségét, de azt is hangsúlyozta, hogy az önállóságra nevelés érdekében a nagyobb távlatok megmutatása is fontos feladat. Az önállóság fogalmát is tisztázta Comenius. A hallgatók önállóságát nem korlátozza az ugyancsak aktív tanári munka. A tanár ösztönzi például az akadémiák hallgatóit az olvasónapló rendszeres vezetésére, de a hallgatókon mulik, hogy milyen minőségi munkát végeznek, az olvasott anyagot egyszerűen regisztrálják-e, vagy egyéni véleményüket, ítéletüket is rögzítik a naplóban. A hallgatók önállóságát különösen fejleszti - Comenius szerint -

az a munkatársi viszony, amelyben a hallgató valóban a tív munkatárssá válik, s nemcsak reprodukálásra alkalmas, hanem önálló, egyéni feladatvállalásokra is. Comenius a Schola ludusban az akadémiák tanulóinak életét vonzóan, vidámnak mutatja be, és saját külföldi, egyetemi, heidelbergi diákéveinek tapasztalatait és emlékeit megszépitve szőtte bele ebbe a dialógusba. A mulatságos diákjelenetek során túl az akadémiai, a főiskolai oktatás sok olyan problémáját állította előtérbe, amelyek számunkra ma is tanulságosak. /vö. Bakos: Comenius tankönyvei: III-IV. az Atrium és a Schola Ludus, Az Egri Tanárképző Főiskola Füzetei, 358.sz./ Különösen érdekesek és értékesek a negyedik darab befejező jelenetei. Ebben a hallgatóság, a tanulóifjuság és a tanári testület valóban hasznos tájékoztatást kapott a jó tanítóról, a figyelmes, a szorgalmas tanuló-ról s az oktatás-nevelés igazi céljairól, hasznos módszereiről. A Didacticus röviden beszél a korszerű oktatási folyamatokról is. Egyetlen mondatba sűriti a hasznos és korszerű tanítás lényegét: "Bene docere est, ut quis Cito, Jucunde, Solideque discat, efficere!" /Pars IV. Act.II. Schola V./ Comenius ezt a tételt többször is megismétli, s különösen hangoztatja, hogy a jó pedagógus biztos ismereteket, kellemes uton, megfelelő időbeosztással, s az élet követelményeit is számba véve nyújt. A rossz pedagógust jellemző, determináló szavak pedig nem véletlenül ezek: tarde, moleste, inutile. A cito, jucunde, solide meghatározó nyelvi képletekhez nem véletlenül társítja ezeket az ellentétes értelmű szópárokat. Comenius a tanítást nemcsak könnyebbé, kellemesebbé, élvezhetőbbé kívánta tenni, hanem hasznosabbá is. Ennek a munkának a sikerét rontják le a rossz pedagógusok és a rest tanulók.

Ebben az összefüggésben értjük meg igazán, hogy miért szól oly gyakran Comenius a rest, a tunya tanulókkal és a haszontalan pedagógusokkal szemben alkalmazandó szigorú intézkedésekről is.

9. A valóban korszerű oktató-nevelő munkához adott bepillantást Comenius abban a Schola ludus-részletben, amelyben az egyik szereplő /a Scholarcha/ deklarációjában az oktatás, a nevelés igazi céljairól: "Scholam vellem, quae verissima esset Humanitatis Officina". Ebben úgy kell oktatni és nevelni az ifjakat, hogy ne csak verbális ismereteket szerezhessenek, hanem az egész életre hasznos tudás birtokába juthassanak. Ki kell tehát csiszolnia az iskolának az elme tükrét a bölcsességre, idomítani kell a tanulókat az alkotó, az önálló munkálkodó tevékenységre, nevelni kell nyelvüket, beszédkészségüket a kifejező nyelvi formálásra, mert olyan polgárookra van minden népnek szüksége, akik mindent bölcsen gondolnak el, helyesen és szépen beszélnek, s alkotó tevékenységük hasznos a közjó számára is. Az a pedagógus, aki a memóriaedzés verejtékes munkáját vállalja csak, s a verbalista rekapitulációt követeli meg, ennek a nagyszerű nevelői-oktatói feladatnak nem tesz eleget, és nem jár a "tisztesség példájával" elől, nem mutatja be a finom beszéd formáit, és semmiképpen sem példakép. /vö. A lelki tehetségek kiműveléséről: II./

Azt is jól tudjuk, hogy Comenius mind elméleti elgondolásaiban, mind gyakorlati munkájában az egész ember nevelését állította a központba. Számunkra, akik az alsó és középfoku iskolák számára is képezünk nevelőket, pedagógusokat, különösen fontos Comeniusnak ez a gondolatmenete: a pedagógus feladata nemcsak az, hogy sokat tudjon, mert, aki keveset tud, az nem tud tanítani, hanem az is, hogy az információkat tudja helyes lépésekkel, megfelelő mennyiségben átadni, értelmezni. Különösen nagy követelmények tárnak az alsó foku iskolákban tanító pedagógusok elé. Comenius is azt tartja, hogy éppen az alsó foku iskolák oktatási feladataival a legműveltebb s a legképzettebb pedagógusokat kell megbízni. A művelt jelzőt igen gyakran emlegeti Comenius, és ezzel arra is utal, hogy az alsó foku iskolai oktató-nevelői munkában a pedagógus elsősorban azért központi tényező, mert az alap-

készségek kialakítását célzó módszeres munka mellett a gondolkodva tanulás hasznát is átértő, az elmélet és a gyakorlat helyes arányát érzékelő, az értelmi munka gyönyörére is fogékony emberek neveléséhez ő mutatja meg az alapvető, a kezdő lépéseket. /vö. Bakos: Comenius Tirociniuma, Pedagógiai Szemle, 1966. 5.sz. 416-423./

10. Amikor Comenius iskolai törvényeiben a "tanítók törvényeit" is részletesen kidolgozza, különösen kiemeli, hogy a tanító legyen tevékeny és szorgalmas, nyújtson őszinte példát a helyes emberi magatartásra, de sohase szinleljen, illetőleg sohase színészkedjék. /vö. Leges Scholae bene ordinatae: 17,50, 57./ Ez a követelmény igen fontos és ma is nagyon élő problémára utal. A tanító ugyanis nemcsak oktat, nemcsak ismereteket közöl, hanem nevel is, és tisztá, őszinte meggyőződéséről, önálló véleményéről is nyilatkozik. Az igazat és a szépet együtt adja és szolgálja még beszédének nyelvi formálásában is. Miért lényeges ez a comeniusi elméleti tétel és gyakorlat? Elsősorban azért, mert csak az a pedagógus érdemli meg a jó és hasznos értékelő jelzőt, aki a pedagógiai tendenciákat nem öncélúan helyezi előtérbe, hanem olyan formáknak, eszközöknek, lehetőségeknek tekinti azokat, amelyeket egyénileg átszínezte, meggyőződésének és egyéni véleményének forrásával is áttüzesítve használja fel oktató-nevelő munkájában. Ma is az a célunk, hogy ilyen "donum didacticum"-mal ajándékozzuk meg tanító- és tanárjelöltjeinket.

11. A pedagógusképzés korszerűsítési munkálataiban, illetőleg korszerűsödési folyamatában motiváló erő lehet számunkra Comeniusnak az a tanítása is, hogy a skolasztikával, a dogmatizmussal való szembenállást nem tételszerűen megfogalmazott programnak kell tekintenie a pedagógusnak, hanem gyakorlati munkájának irányulását, célkitűzését, módszereit és eszközeit is meghatározó erőnek. Amikor Comenius a gondolat, a beszéd és a tevékenység hármasságát emelte ki, arra is ráirányította figyelmünket, hogy az oktatás

folyamatában, a nyelv és a tárgyi ismeretszerzés együttes komplexusában a jó tanító sohasem nyújt egymástól elszigetelt, szétszaggatott ismereteket, s minden öncelu mozzanatot kiiktat munkájából.

Mai korszerűsítési törekvéseinkben valóban arra kell figyelniünk, hogy ne kísértsen a verbalizmus réme és gyakorlata sem az oktatás, sem a képzés folyamatában, de még vizsgarendszerünkben, illetőleg vizsgáztatási módszereinkben sem. Az a vizsgamódszer, illetőleg vizsgáztatási gyakorlati követelmény, hogy csak a verbális anyagot kérjük számon, nem korszerű módszer és gyakorlat. Világosan kell azt is látni, éppen Comenius törekvéseinek tükrében, hogy a korszerű pedagógusképzés és nevelés és a korszerű vizsgakövetelmények és módok dialektikusan összafüggnek, együttes hatását erősíthetik, vagy ronthatják. Ameddig azok a pedagógusjelöltek is eredményesen tudnak vizsgázni, akik csak emlékeznek ideig-óráig az anyagra, de az egyes problémák és megoldások értelmes elvét és lépéseit nem képesek megtalálni, addig valóban nem érdekeltek a hallgatók abban, hogy oktató-nevelői munkánkban munkatársainkká váljanak, s önálló aktív tényezővé nevelődjenek, hogy az előadásokat rendszerezsen látogassák, a szemináriumokon, a gyakorlatokon aktív figyelemmel, önálló munkával kapcsolódjanak bele a foglalkozásokba.

12. Comenius az értelem sokoldalú nevelését s a gondolkodási műveletek helyes alkalmazási formáit sem véletlenül tartotta nagyon fontosnak. A Pampaedia /vö. De Rerum Humanarum Emendatione Consultationis Catholicae, Pars IV. PAMPAEDIA., Praegae, MCMLXVI./ fejezeteiben meglepően merész és számunkra is hasznos felvetéseket fogalmazott meg Comenius, különösen arról a pedagógiai munkáról, amelyik nagyon fegyelmezett képzési, oktatási tevékenységre támaszkodik, s ugyanakkor igen gazdag az önálló alkotó mozzanatokban, s a felfedezés és a siker élményét is biztosítja mind a tanár, mind a tanuló számára. Ezért követniünk kell azt a comeniusi elgondolást is a pedagógusképzés korszerűsítési munkálataiban,

hogy a képzés, az oktatás ne vesszen el a részletekben, s ne neveljük a hallgatókat arra, hogy a kész és befejezett információkat kritikátlanul fogadják el. Ebből az is következik, hogy oktató-nevelői munkánk nem rutinszerepre készíti elő a pedagógusjelölteket. Ezért harcolnunk kell az ugynevezett automata-szemlélet ellen is. Pedagógusjelöltjeink képzése ugyanis nem fejeződik be intézeteinkben: a korszerű önképzés folyamatában mindig permanens. Ilyen összefüggésekben tervszerűbben kell indítást és eligazítást adnunk jelöltjeinknek a hasznos önképzés formáira, módjaira is.

Ugy kell tehát előadnunk, a gyakorlatokat vezetnünk, hogy friss meglátásokkal, az új eredmények bemutatásával, egy-egy felvillanó, önálló véleménynyilvánítással is adjunk indítást arra, hogyan kell önálló munkával mélyebb ismereteket is szerezni.

13. Comenius elítéli azt a tanítót, aki "hol ebbe, hol abba kap bele" /iam hoc, iam illud cum discipulo inceptet/, s megfélekedezik arról, hogy az egyes oktatási formák és módok együtt eszközök és teljesítmények. Ebben az elgondolásban arra is utal Comenius, hogy az oktatási formákra, módokra ne csupán úgy tekintsünk, mint formális eszközökre, hanem olyan módokra, formákra, amelyeknek önálló információs értékük is van. Comenius például nem véletlenül hangsúlyozta azt is, hogy minden pedagógusnak /s nemcsak az ékes szavú szónokoknak!/ kell törekednie arra, hogy gondolatait, érzelmeit szabatosan, választékosan és szépen tudja kifejezni. /vö. Comenius: Atrium, Patak 1652./ Azt sem véletlenül hangoztatja, hogy az a pedagógus, akinek a nyelve csiszoltabb, gazdagabb, alkalmasabb az oktatói munkára, mint az a tanító, aki pontatlanul fogalmaz. A nyelvi formálásában is igényes pedagógus értelmileg, érzelmileg, hangulatilag is közelebb képes hozni az ismeretanyagot tanítványaihoz. A Schola pansophica hasábjain az iskolai játékokat is azért ajánlja oly melegen, mert azokban olyan eszközöket, illetve alkalmakat lát, amelyekben nemcsak játékosan aktivizálódnak a tanulók, és nemcsak az ismeretek

vésődnek be könnyebben, hanem csiszolódik a tanulók nyelve beszélőképesége is. A hanggal megfelelően élni, helyesen és szépen beszélni csak az a tanító tudja tanítványait megtanítani, aki maga is mestere a helyes nyelvi formálásnak. Éppen ezért ma nem mellékes az a követelményünk sem, hogy a pedagógusképző intézetekben korszerű beszédpedagógiai és beszédtechnikai ismereteket is nyujsunk! Vannak intézeteinkben olyan oktatók, akik igényesek szakmai, ideológiai oktató-nevelői munkájukban, s ugyanakkor nem igen törődnek a nyelvi formával, beszédünk hangalakjával, az ismeretanyag megkomponálásával. A pedagógiailag jól formált előadások hatásfokát pozitív irányban semmiképpen sem mélyitheti el az az előadó, tanár, aki nem veszi tekintetbe azt az igazságot, hogy beszédének, előadásának hangalakja és nyelvi formája is éppen a pedagógusképzésben önálló képző erő. Sem egyéni, sem társadalmi haszna nincs az olyan előadásnak és gyakorlati foglalkozásnak, amelyik csak a hallgatókhoz beszél, tekintet nélkül arra, hogy a hallgatók aktív figyelemmel veszi-át az információkat, vagy egyszerűen passzívan meghallgatják. Értelmi erőfeszítés nélkül nem lehet korszerű oktató-nevelői munkát végezni. Még arra is tekintettel kell lennünk, hogy a tanár beszédének hangalakja is igen lényeges tényező, önmagában véve is információs értékű ereje van. A nagy hangerő például gyakran üres pátozszba, sőt nyelvi pózolásba is belecsalogatja az előadót. Az ugynevezett szószátyár előadás, tanári beszéd éppen azoknál az előadóknál gyakori, akik túlságosan agresszív jellegű, kiabáló hangot használnak.

15. Comenius "A nyelvek legujabb módszere" /Linguarum methodus novissima/ című kitűnő dolgozatában előtérbe állította azt a követelményt is, hogy a jó tanító, a hasznos pedagógus tanuljon meg értelmesen és hatásosan beszélni, előadni. De Comenius gyakran szól arról is, hogy a nagyon sokat beszélő tanár, pedagógus még csak tetézheti az amugy is nagyon eleven verbalizmust az oktatásban. Különösen haragszik a fontoskodó tanárra, aki nem az értelmes tagolásra, az érthető kiejtésre törekszik elsősorban, hanem arra, hogy

a nagy tudás, a tudományosság "álorcájában" kérkedjék tanítványai előtt. Ez a pedagógustípus nem képes idomítani, fegyelmezni gondolatait sem. Megjátszott pátoosszal deklamál. A szavak áradatával, s nem a tények logikus, világos elemzésével köti le a tanítványok figyelmét. Csak szavakban, nem önálló gondolatokban, nem értékes és hasznos ismeretekben gazdag az ilyen típusu tanár előadása, magyarázata.

Comenius a gondolkodás, a nyelv és a tevékenység hármasságában arról is szót ejtett, hogy az igényes nyelvi formálásnak párosulnia kell a gondolkodás fegyelmezetttségével is. Ma is arra kell törekednünk, hogy felhívjuk jelöltjeink figyelmét arra, hogy a fontoskodás, a felesleges körülményeskedő "fogalmi bemosakodás" /vö. Németh László: Köznevelés, 1967. 163./ csak lerontja az oktatás, a képzés hatásfokát. A hallgatókat, a tanulókat egyáltalában nem nevelhetjük így fegyelmezett, logikus gondolkodásra sem. Comenius "A latin írók folyékony olvasásához és helyes megértéséhez rövid és kellemes út" című írásában nem véletlenül hívta fel a pataki iskola vezetőinek, tanárainak, professzorainak figyelmét arra, hogy igen elterjedt és igen veszélyes az a hiba, hogy az ifjúság nyelvét az értelem nevelése nélkül őrmálják. "Ésszel kell előbb bölccsé válni, ha a nyelvet bölcs szólásra akarjuk nevelni" vallja Comenius. /vö. Comenius Magyarországon, Comenius Sárospatakon írt műveiből Bp. 1962. 180.1./

16. Ma a modern kommunikációs vizsgálatok arra is felhívják a figyelmünket, mennyire tekintetbe kell vennünk azt a comeniusi követelményt, hogy az "eszes teremtményeket" nem szajkóknak kell nevelnünk, hanem olyan értelmes, művelt embereknek, akik gazdálkodni is tudnak a nyelv kifejező eszközeivel is. A pedagógusképző intézetekben külön feladatunk ránevelni a jelöltjeinket arra, hogy sok mulik a nyelvi formáláson is. A valóságot a nyelvvel, a nyelvi formálással is meg lehet hamisítani. Arra is fel kell hívunk figyelmüket, hogy a tanári beszéd nyelvi oldalának

tulságos tömörsége, szükséztavusága éppen úgy hiba, mint a bőbeszédőség. A szélsőséges formák nem hasznosak. Mind a két forma idegmegterhelést is jelent mind a tanár, mind a tanulók számára. Ha pedig egy pedagógus túl komplikáltan fejezi ki magát, és nagy számban használ terpeszkedő nyelvi formákat, nemcsak az információközlés hatásfokát kisebbiti vele, hanem pontatlan, vizenyős nyelvi formálásra szoktatja hallgatóit, tanítványait is.

x x x x x x

Összegezésül szeretnénk még arra utalni, hogy bár ma a pedagógusképzésben új szituációk, új problémák, új követelmények jelentkeznek, mégsem tartjuk haszontalannak, ha a jelennek és a jövőnek szánt korszerűsítési munkálataink során bele- belenézünk abba a tükörbe is, amit a múlt tárt elénk. Előadásommal ezt a tükört vettem elő, s próbáltam megfényesíteni, hogy világosabban lássuk, mik a teendőink a korszerű pedagógusképzés jobbátételében a comeniusi hagyományok és törekvések nyomán.

Az elnök megköszöni dr. Bakos József bevezető előadását, amely mélyen, elemző módon fogta össze Comenius elméleti és gyakorlati pedagógiai tevékenységét. Megállapítja, hogy kiváló tomácsolásban, igen sok hasznos gondolat és pedagógiai tanács hangzott el az előadásban, amelynek hallása nélkül szegényebbek maradtunk volna.

Ezek után felkéri Babodi és Ködöböcz elvtársakat, hogy az előbb ismertett sorrendben tartsák meg korreferrátumukat.

Babodi Béla:

A KORSZERŰ ÓVÓNŐKÉPZÉS NÉHÁNY. PROBLÉMÁJA A

COMENIUSI HAGYOMÁNYOK TÜKRÉBEN

Közel másfél évszázada, 1828. június 1-én nyílt meg az első óvoda "Angyalkert" néven Budán a Mikó utcában. Kezdeményezője és megteremtője B r u n s z v i k T e r é z , a kisdnevelés hazai apostola.

Ez a nagy jelentőségű lépés olyan történelmi-társadalmi törekvés szellemi áramlatának vált szerves részévé, amely a polgári átalakulás és a nemzeti függetlenség legkiválóbb harcosainak támogatását élvezte. A nagy múltú elődök méltó hagyatékaként hatott Comenius kisdneveléssel foglalkozó pedagógiai munkája, az "Anyaiskola", amelyből kicsendül a gyermek iránti szeretet és az az egyértelmű felfogás: "..., hogy a gyermek azt, amit megért, az anyanyelvén világosan és érthetően fejezze ki." A XIX. század első évtizedeiben létesült óvodák előnyösen támasztották alá az anyanyelv használatáért folyó harcot. Éppen ezért az óvoda közüggé - nemzeti üggé vált. A kor legjobb politikusainak - Kossuth, Wesselényi - részvételével szervezett összefogás következtében 1837-ben Tolnán létrehozták az első óvónőképzőt.

A Varga István igazgatása alatt megalakult egy-éves óvónőképzés működése óta bekövetkezett fejlődés tükrözi azokat a történelmi-társadalmi átalakulásokat, amelyek megteremtették a feltételeit az érettségre épülő óvónőképző intézeteknek.

Ma már a felsőfoku óvónőképzés is 10 éves múlttal rendelkezik, de az elismert és a gyakorlatban igazolt eredményei mellett továbbra is aktuális feladat a képzés tartalmának és módszereinek korszerűsítése. A pedagógiai munkában jelentkező és érvényesülő reformtörekvések nevelő-oktató munkánk valamennyi láncszemét érintik, és az óvodai neveléstől a tanárképzésig ez a szemlélet kezd utat törni pedagógusaink tudatában és gyakorlati munkájában is.

Amikor az óvodai nevelés és az óvónőképzés hatékonyságának fokozásáról beszélünk, a személyiségformálás eredményesebb módszereit kutatjuk, érdemes ismét fellapozni Comenius "Anyaiskolá"-ját, mert több olyan dologra figyelmeztethet, amikre fontos és szükséges gondolni a korszerűsítés közben.

Az Anyaiskola számos olyan pedagógiai gondolatot tartalmaz, amely Comenius kitűnő gyakorlati érzékét, a nevelésbe vetett mérhetetlen hitét tükrözi, és aktualitásuk ma sem kisebb, mint 340 évvel ezelőtt.

Comenius kora pszichológiai és pedagógiai ismeretéhez viszonyítva általában jól tudja, hogy mire képes a gyermek, és milyen motivációk késztetik cselekvésre. Jól látja a gyermekek társas kapcsolatának, közös együttlétüknek egymásra gyakorolt kedvező hatását. Az Anyaiskola eligazítást ad mindazokban a gyermeki tevékenységformákban, amelyek a nevelés eszközeként hatékonyan befolyásolják a személyiségfejlesztést.

Ha nem is ebben a megfogalmazásban, de tartalmában az egész gyermeki személyiséget átfogó nevelési elveket, metodikai eljárásokat találhatunk az Anyaiskolában.

Most, amikor a szakemberek az új óvodai program és nevelési terv kidolgozásán és bevezetésén fáradoznak, nem hagyhatunk figyelmen kívül egyetlen haladó pedagógiai hagyományt sem.

A társadalom által meghatározott óvodai nevelés céljának eléréséhez céltudatos, tervszerű nevelő-oktató munkára van szükség. A családi neveléssel szoros korrelációban az óvodának el kell érnie az iskolai nevelés megalapozását, és ehhez a pedagógiai rahatások egész rendszerét kell megterveznie. Az óvodáskorú gyermek testi nevelése, gondozása, személyiségfejlesztése, a csoport közösségi életének adekvát szervezése és formálása megköveteli a módszereknek és eszközöknek az életkorhoz és az egyéni sajátosságokhoz mindenkor igazodó differenciált alkalmazását.

Ennek a pedagógiai munkának integráns része a nevelési folyamat tudatos átgondolása, következetes elemzése, a nevelés-oktatás tartalmának, a feladatoknak, a követelményeknek a gyermekcsoport közösségi fejlődésének és a gyermekeknek az ismerete.

E néhány kiragadott gondolatban megfogalmazott feladat alapjaiban határozza meg az óvónőképzés tartalmának és módszereinek korszerűsítési irányelveit.

A pszichológia, a szociológia, a kibernetika tudományának, valamint az audio-vizuális eszközök egyre mérszebb behatolása a pedagógusképző intézményekben mérhetően termékenyítőleg hatott a jövőző pedagógusok képzésére, mert ráirányította a figyelmet a személyiségfejlesztés folyamatára, a nevelés-oktatás hatékonyságát elősegítő módszerek és eszközök alkalmazására. Ez a felismerés segítheti a konkrét képzési problémák megoldását és annak belátását, hogy az egyes pedagógiai szituációkban a lehetséges aktív cselekvési módok a fontosak. Az oktatási-tanulási folyamat korszerű felfogása esetén a hallgatók egyre szélesebb körben és intenzivebb formában kapják meg azokat a lehetőségeket, amelyek egy valóban dinamikus, modern ismeretszerzési formában megilleti őket. Az óvodai nevelés célkitűzéseinek megfelelően ez a szemlélet vezérli munkánkat, hogy a pedagógusképzésben feltétlen biztosítani kell a tevékeny ismeretszerzést, az érdeklődésben a választás szabadságát, az egyéni kezdeményezést, az önállóságot, az egyéni és a közösségi munka megnyilvánulását.

Világosan kell látni, hogy a korszerűsítés igényét nem a fiktív elképzelések, hanem a szakadatlanul fejlődő társadalmi szükségletek motiválják. A képzés és a nevelés hatékonyságával biztosítani kell, hogy a holnap embere a megváltozott társadalmi és gazdasági körülmények között is teljes, emberhez méltó életet éljen, legyen képes megoldani azokat a feladatokat, és problémákat "amelyek sohasem azonosak a tegnapiakkal vagy a régebbiekkel." /Rogar Gal/

Comenius az Anyaiskolában többek között megfogalmazza, "hogyan óvhatjuk meg az ifjuság egészségét, milyen módon kell a gyermekek értelmét művelnünk, miként szoktasuk őket tevékeny életre és munkára, miképpen kell a gyermekeket a helyes értelmes beszédben gyakorolni, s hogy miképpen készítsék elő a szülők és a gondozók a gyermekeket a nyilvános iskolára". Szinte teljes egészében felvázolja a nevelés folyamatát és a szülők, gondozók feladatát e folyamat vezérlésében. A pedagógusképzés aspektusából vizsgálva a kérdést, itt kapcsolódnak a szálak azokhoz a comeniusi hagyományokhoz, amelyeknek aktualitására fentebb már utaltunk.

Az óvodai nevelés több éves folyamatában egymással szorosan összefüggő és egymásra ható pedagógiai feladatokat kell megtervezni, megoldani és elemezni. Erre pedig fel kell készíteni a hallgatókat, ennek megfelelően kell formálni szemléletüket. Mivel a nevelés folyamatában elért eredmények nem statikusak, hanem állandóan változnak, tükrözik a gyermek fejlettségi színvonalát és feltételei a további fejlődésének is, a képzési munkában is ezt a dinamikus elvet kell alkalmazni.

Kerestük és talán sikerült megközelítenünk a jövő hivatásra való felkészítés adckvátabb formáit. A lehtőségükben belül körvonalaztuk az egyes félévek pedagógiai gyakorlatának feladatait, és ezt a munkát összefüggésbe hoztuk a módszertanok oktatásával. A jelöltek pedagógiai képességeinek kialakítása bonyolult és összetett feladat, és a leendő pedagógus oktatásának, képzésének és nevelésének egész rendszerétől függ. "Legnagyobb jelentősége azonban

mégis a pedagógiai gyakorlatnak van, mert ennek során ... a hallgató az önálló munkához legközelebb álló körülmények között dolgozik, és tisztább képet kaphat saját képességeiről" - írja Kuzmina.

Erőpróba ez, önkontroll, amely néha többet jelent minden külső eligazításnál, és az így szerzett élmény maradandóbb a legbölcsebb szóban nyújtott pedagógiai tanácsoknál is. Képzési rendszerünknek ezt a nagyszerű lehetőségét törekszünk felhasználni az oktatás egészében. Alkottatni, hogy megtanuljanak alkotni, csakis ez lehet az a módszer, amely biztosítja az ismeretek gyakorlatban való alkalmazását. A képzésben ez a legnehezebb feladat, de az kelti fel a hallgatók érdeklődését, ez motiválja őket a pedagógiai mesterség elsajátításában.

A szervezeti formák vonatkozásában történt változások a hallgatók látogatási rendszerének felülvizsgálásával kezdődtek. A feltevésünk az volt, hogy az egynapos óvodai látogatások nem alkalmasak a nevelési folyamatok eredményes megfigyelésére, mert a hallgatók torz képet nyernek az óvoda nevelő-oktató munkájáról.

A tradicionális rendszer helytelen irányba terelte szemléletüket, és egyben a leglényegesebbtől, a személyiségfejlesztés folyamatának észlelésétől fosztotta meg őket. Azok a tapasztalatok, amelyeket így nyertek hallgatóink, a nevelési folyamatnak csak egy-egy mozzanatára vonatkoznak, a speciálist, az egyedit tükrözték és nem, vagy csak részben vonatkoztak az általános pedagógiai törvényszerűségekre. Éppen ezért a régi gyakorlattal szemben a tartós megfigyelés és a folyamatos pedagógiai gyakorlat elvet valósítottuk meg, mégpedig olyan formában, hogy egy-egy hallgatói csoport egy, illetve két óvónó irányító munkája mellett készül fel a pedagógus hivatásra. Az ilyen reniszertü képzési munkának is feltétlen akadnak gyenge pontjai, amelyek ma még megoldatlanok, de lényegesen nagyobbak azok az előnyök, amelyeket a hallgatók a pedagógiai gyakorlatok során tudnak

igazán értékelni. Az adott óvodai gyermekcsoporttal való rendszeres találkozás olyan alapokat teremt a tényleges nevelőmunkához, amelyek már részben biztosítják a pedagógiai ráhatások eredményességét, és még jobban megszilárdítják a hallgatók pedagógiai beállítottságát. Az első sikeres gyakorlat eloszlatja az esetleges kételyeket, ösztönzőleg hat a csoport valamennyi tagjára, egészséges önbi-zalom kialakulásához vezet. Emellett szemük előtt fejlődik az óvodai csoport valamennyi gyermeke, és közvetlenül győződ-nek meg arról, hogy a jól szervezett, pedagógiai célkitü-zéseknek és feladatoknak megfelelő nevelő-oktató munka mi-lyen hatékony a személyiségformálásban. Konkrétan tapasztal-ják, hogy a különböző korcsoportokban a nevelési feladatok egymásra épülnek, arányaik változása mellett is kölcsönösen összefüggnek. A gyakorlatban figyelhetik meg, hogy a korcso-portion belül az egyes gyermekek személyiségfejlődése külön-böző, és ugyanannak a gyermeknek a fejlődési dinamikája a különböző területeken egészen más lehet. Az így szerzett sze-mélyes élmények előnyösen segítik az önálló, lényeglátó gondolkodás és az alkotó pedagógiai tevékenység kialakulá-sát.

A képzés közben teremtett jó pedagógiai atmoszfé-ra olyan hatást jelent a hallgatók szemléletében, amely mint alapmotívum állandóan ébren tartja a tenniakarást, és magas fokra emeli a nevelői alkotóképességet. Fiatal pedagógusaink kezdeti lendületét, alkotó pedagógiai kedvét, a gyermekek iránti, olthatatlan érdeklődését, szeretetét, munkájukba ve-tett hitét nemegyszer éppen azok törik meg, akiknek a leg-több buzdítást, támogatás és ösztönzést kellene, hogy adják ahhoz, hogy a kezdők is igazi művészeivé válljanak a peda-gógiai munkának. A hivatásra való felkészítésnek ezzel is számolnia kell, és olyan képzésben kell részesíteni a hall-gatókat, amely elegendő edzettséget kölcsönöz ahhoz a nemes munkához, amely a felnövekvő nemzedék szocialista emberfor-málásának nélkülözhetetlen eszköze.

A pedagógiai mesterség mind tökéletesebb elsajá-títását szolgálja intézetünkben a rejtett megfigyelési lehe-

tóssággal egybekapcsolt demonstrációs terem, amelynek felhasználása az oktatásban fokozza a képzés eredményességét.

A képzési munkánkban olyan módszerek alkalmazására, tárgyi és szervezeti formákra van szükség, amelyek az egyidejű szemléltetést, demonstrációt, gyakorlási és megfigyelési lehetőségeket magukba foglalják. Az egyidejű megfigyelés biztosításának célkitűzése többek között az, hogy jól előkészített közvetlen tapasztalatszerzést tudjunk nyújtani a pedagógiai és a pszichológiai helyzetekben a gyermekekkel kialakuló kapcsolatok terén. "Az oktatási folyamat tudományos megszervezésének feladatai közül talán a legfontosabb az e folyamatot irányító elemek: az oktatás hatékonyságának emelését célzó racionális formák, módszerek és eszközök kidolgozása és meghonosítása" - írja Gorsenyev.

Közel három éve állítottuk a képzés szolgálatába a rejtett megfigyelés elve alapján készült demonstrációs termet, amely két helyiségből áll: korszerűen felszerelt óvodai csoportszobából és az ehhez közvetlenül kapcsolódó megfigyelő teremből. A rejtett megfigyelés a válaszfalba beépített 56 x 120 cm-es nyílásba beépített belgatúkrön keresztül biztosított.

A megfigyelő terem berendezéséhez tartoznak: a lépcsőzetesen elhelyezett modern kivitelben készült írotámlával és irányított megvilágítással felszerelt egyetemi padok, egy vezérlő asztal, amelyen az auditív berendezést helyeztük el, valamint egy elektromos műszerfal, az optikai berendezések csatlakoztatásához és tetszés szerinti vezérléséhez. Az auditív berendezés kettő darab 40 W-os kommerciális erősítőből áll, amelynek egyenként 2 alacsony szintű /mikrofon/ és 2 magas szintű /magnetofon, lemezjátszó vagy rádió/ bemenete van magas és mély hangszinszabályzókkal. A négy bemenő csatorna - a két készüléken nyolc - együtt és egymástól függetlenül is keverhető. Az erősítővel ellátott auditív berendezés állandó kiegészítő tartozéka a magnetofon, amely az auditív információk rögzítését és visszajátszását, illetve a kétirányú információs kapcsolat megvalósítását szolgálja.

A demonstrációs teremben tetszés szerint állítható három nagy érzékenységi mikrofont építettünk be, amelyek segítségével teljes és viszonylag lokalizált auditív információk továbbíthatók a megfigyelő helyiségbe és a hangszórókkal felszerelt előadó termekbe. Ezzel a megoldással korlátlan számú hallgatót részesíthetünk auditív információkban, amikor ezzel egy időben 30 hallgatónak a vizuális tapasztalat- és élményszerzés is biztosított.

A megfigyelő helyiségben felszerelt elektromos műszerfal az audio-berendezések villamos csatlakozásán kívül a jelző és kapcsoló készülékek segítségével az ingerjelző eszközök és a filmfelvételhez szükséges lámpák működtetésére is alkalmas. Ezáltal a demonstrációs terem a pszichológiai és a pedagógiai kísérletek szervezését és bemutatását is biztosítja.

A beépített készülékek kezelése egyszerű, és így a megfigyeléseket, pedagógiai, pszichológiai, metodikai demonstrációkat és gyakorlatokat irányító tanár könnyen kezelheti.

A demonstrációs egységet úgy is felfoghatjuk, mint egy speciális tantermet, amely előnyösen egyesítheti magában az információnyújtás különböző formáit.

A demonstrációs terem által biztosított egyidejű megfigyelés és oktatás közben a hallgatókat különböző jelenségek, történések és pedagógiai szituációk ragadhatják meg - totál kép tárul eléjük -, de a pedagógusoknak alkalma van az irányításra, és ilyenkor mindenki azt figyelmi, amit az oktatás céljából fontosnak tartunk. Ennek az oktatási formának egyik pozitívuma éppen a közvetlenül irányítható megfigyelésben rejlik.

A pedagógusképzésnek szinte nincs olyan területe, ahol nem alkalmazhatnánk hatékonyan a rejtett megfigyelést biztosító demonstrációs termet. Közel 3 éves munkánk gyakorlati alapján a módszertanok oktatásában szereztünk legtöbb tapasztalatot. A rövid képzési idő és a módszertani

órák alacsony száma különösen sürgeti az olyan oktatási formák felkutatását és alkalmazását, amelyek hatékonyan segítik a képzés eredményességét. Az oktatás közben paralel demonstrálhatók az elméleti tételek, mivel a hallgatók zavar-talan körülmények között szemlélhetik az óvodai nevelés-oktatás folyamatát. Lehetőséget biztosítunk a kötelező foglalkozások egészének, vagy egy-egy főbb mozzanatának megfigyelésére. A tematikai elképzeléseknek megfelelően egy órán belül különböző óvodai korcsoportok foglalkoznak egymás után a bemutató teremben, és így biztosítjuk a megegyezések és eltérések tudatos észlelését. Előre meghatározott és megadott szempontok alapján az alkotó pedagógiai képességek kibontakozását segítjük, amikor a látottak alapján önállóan elkészítik a foglalkozások vázlatát.

A bemutatók olyan élményhez tapadó ismereteket nyújtanak a hallgatóknak, amelyek elegendő indukciós anyagot szolgáltatnak az elemzéshez, és elősegítik a megértést, a problémák önálló megoldását, az elméleti ismeretek tartós elsajátítását, a több tényezős pedagógiai szemlélet és a teljesítményképes tudás kialakulását.

Kísérleteink során megállapítottuk, hogy a kontroll csoporthoz viszonyítva nőtt a hallgatók aktivitása, fejlődött lényeglátásuk, pedagógiai tudatosságuk és ötletességük. A demonstrációval egybekötött módszertani órák tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a hagyományos eljáráshoz viszonyítva jóval nagyobb a hallgatók figyelemkoncentrációja.

Ennek ellenére nem mutatkozott a hallgatóknál a kifáradás tünete. A bemutatók után közvetlenül megtartott elemzések, a látott és hallott információkhoz kapcsolódva sokkal meggyőzőbbnek bizonyultak, mint a példák verbális interpretálásai.

Eltérően az eddigi gyakorlattól a módszertan oktatás keretén belül a hallgatók metodikai gyakorlatokat is végeznek. A képzésben ez a forma a leghatékonyabban elősegíti az aktív ismeretszerzést. A pedagógia és a pszicholó-

gia oktatásban is egyre nagyobb szerepet kap az egyidejű szemléltetés. Felbecsülhetetlen előnye, hogy "Az ismeretek atomizálásával szemben a szükséges fogalmi rendszerezés mellett a módszer komplexitása tud fellépni, rejtett összefüggések felvillantásával utat nyit az asszociatív fantáziának, mint az önálló rendszerezés első lépésének."

/Ruszinák Márta/

Felhasználjuk a rejtett megfigyelést egy kisebb gyermekcsoport bevonásával történő demonstrációra. Fejlődéslélektanban pl. a gyermeki ábrázoló tevékenysége fejlődésének bemutatására, vagy a konkrét, észlelésbe ágyazott gondolkodás megnyilvánulásának szemléltetésére.

Megfigyeltetjük a gyermek vagy gyermekcsoport tárgyi és személyi relációinak fokát, alakulását, változását.

Lejegyeztetjük vagy magnetofonra rögzítjük a gyermekek verbális jelzéseit, tevékenységéhez kapcsolódó és az azt kísérő megjegyzéseit, és ezeket elemezzük. Tanulmányoztatjuk a kiválasztott csoport vagy gyermek szókincsét, kifejezőkészségét, beszédkedvét, a második jelzőrendszerének tartalmi és formai elemeit. Megfigyeltetjük a gyermek beállítódását, irányultságát, érdeklődését, akaratit tulajdonságainak megnyilvánulását, ismeretszerzésének törvényszerűségeit, viselkedési és cselekvési sémáit.

Alkalmas annak megfigyeltetésére, hogy a gyermek hogyan viszonyult a környezet hatásaira, összevethetjük érzelmi reakcióit reális helyzetével, objektív körülményeivel.

Pedagógiai és pszichológiai kísérletek szervezésére és végzésére is kiválóan alkalmas, amelyek a tudományos diákkörök munkáját és a kutatási feladatokat is szolgálják.

A demonstrációs terem eddigi működése és tapasztalata alapján néhány tanulság megfogalmazására már vállalkozhatunk:

- A foglalkozást vezető óvónő és a nézők között

kizárt a közvetlen kontaktus felvételének lehetőségére. A nevelési-oktatási folyamatot szervező és irányító pedagógus, valamint a gyermekek nem látják a megfigyelőket, azok mimikáját, érzelmi megnyilvánulásait, továbbá az esetleges suttogások, halk megjegyzések nem zavarják a pedagógiai munkát. Így a demonstrációs terem nyugodtabb feltételeket biztosít a megfigyeltek és a megfigyelők számára is.

- Ebben a formában a megfigyelők jelenléte a gyermekeket sem zavarja, csökken az elterelő ingerek hatása.
- A teremben nincs zsúfoltság, nem használódik el percek alatt a levegő, nincs fülledtség, mint a csoportszobákban való bemutatók esetében volt. Ez a mikroklíma kedvezően befolyásolja az óvónő és a gyermekek teljesítményét.
- A terem növeli a bemutatók eredményességét. Az érzelmi motiváltságú érdeklődés az így látott bemutatók iránt serkentőleg hat az értelmi képességekre, és hatékonyabb olyan területen is, ahol a hallgató nem tájékozott.
- A megfigyelő hallgatóknak a tanár információkat adhat anélkül, hogy zavarná az óvónőt és a gyermekeket. Biztosított a páralel magyarázat foglalkozás közben is. Kiemelhet egy-egy tényt, a figyelmet a kívánt pedagógiai mozzanatra irányíthatja, indokolhatja az óvónő egy-egy eljárását, a nevelési szituációban alkalmazott módszereit, eszközeit. Rögtön az esemény pillanatában felhívhatja a figyelmet a gyermekek és az óvónő várt vagy váratlan reakcióira.
- Növeli a hallgatók érdeklődését az óvodapedagógia és a gyermekek tevékenysége iránt.

- Biztosítja a hallgatók aktív, önálló ismeretszerzését, amikor rövid, bíráló észrevételeket tehetnek anélkül, hogy zavarnák a foglalkozást.
- Előnyösen alakítja a jövő pedagógusaiban a hivatástudatot, az állandó tökéletesedés vágyát és képességét.
- Minimálisra csökkenti a bemutatók szervezésére fordított időt, miközben növekszik a hatékonyság. Közvetlenül egymás után ugyanannak a témának, nevelési feladatoknak a megoldásbeli többféle változatát, módszerét mutathatjuk be, és ezzel biztosítjuk a jövő pedagógus számára a választás lehetőségét, azt a lehetőséget, hogy pedagógiai eljárási módszereit hajlamaihoz, egyéniségéhez szabja. Ennek a módszernek az alkalmazásával lehetőség nyílik a különböző nevelési és oktatási formák kipróbálására és bemutatására.
- A komplex bemutatók rendszerével fejlesztjük a hallgatókban a képzelet, az állandó újításra törekvés, a találékonyság, kritika és elemzés képességét, amelyek nélkül alkotó pedagógiai munka nem várható a jövő pedagógusaitól.
- Az auditív és vizuális információk rögzítésével /magnetofon, film/ lehetővé teszi a látottak és hallottak reprodukálását és alaposabb elemzését.

A pozitív eredmények mellett a problémákra és fogyatékokra is szükséges rámutatni:

- A demonstrációs terem - amely a körülményekhez viszonyítva korszerűen felszerelt óvodai csoportszoba - újszerű berendezésével nemcsak a gyermekeknek, hanem az óvónőknek is szokatlan kezdetben, és ez károsan befolyásolhatja a foglalkozásokat.

- Az óvodai gyermekcsoportokat a bemutatók szervezése előtt folyamatosan hozzá kell szoktatni a megváltozott körülményekhez. Tehát szoktatási munkát igényel, és így az elterelő ingerek minimálisra redukálhatók.
- A bemutató pedagógusok egy részét zavarja az a tény, hogy nem látja a nézőket, de tud arról, hogy a megfigyelőben tartózkodnak.
- A pedagógusképzésen belül az óravezetés tekintetében további megoldásra váró feladatok adódnak:
- A pedagógiai tárgyak tartalmában fel kell tárni azokat a részeket, amelyeknek oktatása az egyidejű demonstrációval optimálisan bi. osított.
- Meg kell vizsgálni a demonstrációs teremben végzett pedagógiai gyakorlatok eredményességét, és amennyiben hatékonysága kimutatható /az eddigi tapasztalataink ezt igazolják/, a gyakorló óvodákat is ennek megfelelően kell átépíteni.
- Ki kell dolgozni a bemutatások speciális irányító módszereit, hogy a folyamatos tanári magyarázattal ne zavarjuk a hallgatók megfigyelését, és ne fosszuk meg őket az önálló meglátástól, felfedezéstől és véleményalkotástól.

A hatékony, korszerű óvónőképzés problémájának csak a töredékét érintettük, és ebben a munkánkban ma is példaként áll Comenius pedagógiai munkássága, az a mérhetetlen optimizmus, amely nemcsak neki, hanem nekünk is hitet ad a társadalmi követelményekre épülő nevelési célok megközelítéséhez. Mi már olyan korban élünk, ahol a nagy elődök alkotó munkája nyomán a tudomány, technika, az audio-vizuális eszközök nemcsak mint dolgok, élettelen tárgyak vonulnak be a pedagógiába, hanem termékenyítőleg hatnak a tény-

leges tudásra, a tapasztalatszerzés aktív folyamatára, és életet öntenek az alkalmazott módszerekbe.

Ködöböcz József:

COMENIUS ÉS EGY MAI PATAKI KÉPZŐS TÖREKVÉS

Szocialista társadalmunk fejlődésének gyors üteme egyre határozottabban igényeli egész iskolai oktató-nevelő munkánk teryszerű fejlesztését, folyamatos korszerűsítését. Nagyon fontos ez azért, mert a ma iskolájában nevelt fiataloknak a jövő társadalmá konkrét feladatait kell majd eredményesen megoldaniuk. A mi vonatkozásunkban ez azt jelenti, hogy a tanítóképző intézetben jelenleg tanuló hallgatóknak évtizedek múlva is korszerű oktató-nevelő munkát kell végezniük. Leendő tanítóinkat tehát úgy kell felkészítenünk jövőendő hivatásukra, hogy mindig lépést tudjanak tartani a haladással, sőt mindennapi tevékenységükkel maguk is eredményesen tudják segíteni a fejlődést. S mivel az ismeretek nagymértékű növekedése miatt az iskolában ma már nem sajátíthatnak el minden szükséges ismeretet, ugyanakkor viszont a korszerű ismeretek következetes felhasználása gyakorlati tevékenységünkben szükségszerű követelmény, ezért a korszerűsítésben erőteljesen hangsúlyozni kell azt az igényt, hogy az új ismeretek önálló feldolgozására, elsajátítására jól fel kell készítenünk hallgatóinkat. Ki kell alakítanunk bennük azokat a készségeket, ki kell fejleszteniük bennük azokat a képességeket, amelyeknek ~~birtokában~~ önállóan is képesek új ismereteket szerezni, illetve az elsajátított tudásanyagot élettevékenységük során alkotó módon fel is tudják használni.

Nagy haladó pedagógusaink mindig törekedtek az oktatás és nevelés feladatainak korszerűbb, eredményesebb megoldására. Felismerték a társadalmi fejlődés ezzel kap-

csolatos igényét, s a jobb megoldásért vívott harcaik következtében az oktatás-nevelés gyakorlati munkája egyre hatékonyabb lett. Különösen szép bizonyítékokat találunk ehhez éppen itt, Sárospatakon, ahol csaknem 4 és fél évszázad óta folyik magasabb fokon szervezett oktatás. A pataki iskola története az oktató-nevelő munka folyamatos fejlődését, egyes korok iránymutató korszerűsítését bizonyítja. Nem feladatom most ezek ismertetése, mégis hivatkoznék a kollégium történetének egyetlen korszakára, a XVII. század közepére, amikor az iskola korszerűsítésének irányítására, a továbbfejlődés elméletének kidolgozására és gyakorlati megvalósítására sikerült megnyerni a kor világhírű nagy pedagógusát, Comenius Ámos Jánost, s ezen belül szeretném felhívni a figyelmet Comenius két fontos törekvésére, melynek megvalósítása jelenlegi korszerűsítési törekvéseinkben is fontos feladat.

1. Comenius sárospataki tevékenységének legfőbb

feladata a pataki iskola, a pataki kollégium megreformálása volt. Ennek sikeres megvalósítását várták tőle azok, akik idejövételét erőteljesen szorgalmazták. Kitűnik ez Lorántffy Zsuzsanna meghívó leveléből, melyben többek között ez áll: "Feltámadt bennünk a vágy, hogy veled hosszabb ideig együtt éljünk. Ennek a célja pedig az, hogy nekünk pataki iskolánk reformálásában, amiben az ifju nemzedék javára ... serényen forgolódunk, szent segítségünkre légy, és itt nálunk, a te kitűnő módszereidnek, melyet a nemzetek között szétszórva már terjeszteni megkezdettél, teljes rendszerét kidolgozd és előadd. Mivel tudjuk, hogy te, a kortól terhelve szenteled öregségedet a közjóra, nem akarunk téged a poros iskola terhes munkáira elhívni, hanem azt óhajtjuk, hogy a te igazgatásod alatt a mi tudós férfaink, ennek a mi iskolánknak jelenlegi és jövőendő előjárói, a rektorok és tanítók abban az óhajtott reformációban minél előbbre haladjanak, és a te utasításod szerint a tanulmányoknak keresett módszere ügyében fáradozva, neked gyönyörűséget szerezzenek." /Lorántffy Zsuzsanna 1650. május 18-án kelt levele - Rácz Lajos: Comenius Sárospatakon, Budapest, 1931. 52-53.o./

Hogy Comenius feladata Sárospatakon az iskolai oktató-nevelő munka korszerűsítése, az iskola reformálása volt, az kifejezésre jut Comenius feljegyzéseiből is, melyben többek között beszámol arról, hogy első pataki látogatásakor, mielőtt választ adott volna a pataki meghívásra, Rákóczi Zsigmond hosszas beszélgetéssel, érveléssel igyekezett rábírni arra, hogy "az iskolák javítása érdekében ne csak tanácsokat adva, néhány napig vagy hétig maradjak ott, hanem fogadjam el állandó tartózkodásra az ő meghívását". /Comenius: Continuatio Admonitionis - Rác Lajos i.m. 44.o./

Comenius kezdettől fogva arra törekedett, hogy nagyfényűvé tegye a pataki iskolát, mert "ilyennek kell lennie: belül fényel teljesnek, kívül pedig a fényt megsze szórónak: és ezért olyannak, amely sugaraival az emlékről - a szomszéd nemzeteket is ideszámítva - ... - a hománynál elüzni képes". Ennek pedig szerinte az a feltétele, hogy itt "mindenki a művelődés felé fordulva, igazán megkezdi a tudhatók minden nemébe minden módon való belemerülést és azt serénye folytatja is". Nagyfényű az iskola akkor lesz, ha benne mindent megtanítanak, "ami az emberi természetet tökéletesítheti, s így a gazdasági, állami, egyházi, iskolai állapotot javíthatja." Arra törekedett, hogy a pataki iskola "igazán az kezdjen lenni, aminek minden iskolának lennie kellene: az emberiség műhelye". A fokozatosság és a személyes tapasztalat biztosítása mellett ehhez fontosnak tartja az öntevékenységet. Felfogása szerint "az öntevékenységnek, azaz mindenki személyes működésének érvenyesülése azt kívánja meg, hogy amiben az értelemnek, emlékezetnek, nyelvnek, kéznek szerepe lehet, mindazt a tanulók fáradhatatlan szorgoskodással maguk vizsgálják, fedezzék fel, forgassák, működtessék, gyakorolják, s a tanítóknak csak az maradjon, hogy figyeljék, megtörténik-e, aminek lennie kell, s úgy történik-e, ahogyan kell. Mert így lehet elérni azt, hogy maga az állandó gyakorlás, amely a lehető legjobb mester, minden tanulótmesterré is tegyen. Bizony, akit nem így tanítottak, nem is lehet jártas művész másoknak hasonló oktatásában." /vö.Comenius:A

napfényű pataki iskola tervezete - Comenius Magyarországon, Budapest, 1962. 74-76.o./

Fentiekén túl egyetlen törekvésére szeretnék még rámutatni. Comenius jól látta, hogy az új ismeretek szerzésének a gyakorlati tapasztalás mellett nagyon fontos eszköze, forrása a könyv. Szerinte az iskolának igen fontos feladata megtanítani a gyermekeket arra, hogy gazdágosan tudjanak a könyvekből ismereteket szerezni, tudásanyagukat képesek legyenek önállóan fejleszteni, azt munkájukban fel is használni. S mivel Patakon is azt tapasztalta, hogy sem a tanítók, sem a tanulók nem ismerik, hogyan mentesíthetnék magukat az ismeretszerzés sok felesleges fáradsalmától, hogyan használhatnák fel mások fáradozásait a maguk érdekében, s hogyan háríthatnák át munkájuk és terheik nagy részét a könyvekre, mint néma oktatókra, és segítségükkel hogyan gazdagíthatnák magukat a sokágu műveltség kincseiben, "A könyvekről, az értelmi képzés fő eszközeiről" c. beszédében a jó könyvek szorgalmas tanulmányozását köti hallgatói lelkére. Hangoztatja, hogy a bölcsességre törekvő tanulóknak a könyveket jobban kell szeretniük az aranynál és az ezüsthöz, hiszen ezek vihetik őket közel vágyaik céljához. Hiába van ugyanis az értelem, ha nincs meg számára a bölcsesség tápláléka, amelyet a jó utmutatásokban, példákban, törvényekben bővelkedő könyvek nyújtanak. Az ilyen könyvek hű barátokként társalognak velünk: "Őszintén, nyíltan, tettetés nélkül beszélnek hozzánk bármely dologról, tanítanak, oktatnak bennünket, buzdítanak, vigasztalnak, s a szem elől legtávolabb eső dolgokat is mint jelenlévőket állítják elélnk". Nem elég azonban becsülni, kincsek gyanánt őrizni a könyveket, hirdetni, hanem olvasni is kell azokat. Hangoztatja, hogy "a könyvek révén sokan lesznek tudóssá az iskolán kívül is; könyvek nélkül pedig senki sem lesz tudós még az iskolában sem!" /vö. Comenius: A könyvekről, az értelmi képzés fő eszközeiről - Comenius Magyarországon, Budapest, 1962. 109-111 o./ "Pirulj, ha arra gondolsz, hogy tanítód tudós, azok könyveid is, s magad tu-

datlan vagy. Tehát amit tanítód és könyveid tudnak, igyekezzél magad is megtanulni!" - mondja az erkölcsi szabályokban. /Erkölcsi szabályok az ifjuság számára - Comenius Magyarországon, Budapest, 1962. 289.o./ Szerinte minden könyvet érdemes olvasni, de "ha nem is lehet minden könyvet elolvasni /kivált a könyvek mostani özönében!/, mégis minél többet. Ha ez nem lehetséges, a jobbak közül minél többet." Javasolja mindenekelőtt a tartalmas könyvek olvasását, azokét, amelyek az életre hasznos dolgokat tárgyalnak. Comenius szerint azonban "nem elég a könyvet csak olvasni, figyelmesen kell olvasni őket: a nevezetesebb dolgok megjelölése és kijegyzése végett!" A leghasznosabb dolgokat ki kell választani, ki kell emelni, mert "senki nem olvas haszonnal könyveket, aki közben nem végez kiválogatást, mert hisz nem a könyvek tesznek tanulttá, hanem a tanulmányozás". "Az olvasásnak az az egyedi maradandó gyümölcse, hogy az ember azt, amit olvasott, kellő kijegyzéssel magáévá tegye." Véleménye és gyakorlatja szerint a hasznos dolgok megtartásában segítenünk kell az emlékezetet a kijegyzeteléssel. A jegyzetelésről mint a magasabb, sokágu műveltséghez vezető ut titkáról beszél. Szerinte ki kell jegyzetelnünk azt, ami számunkra új, addig még ismeretlen; amiről úgy véljük, hogy szép, vagy valamikor hasznunkra lesz. A jegyzetelés eredményes módjának tartja a naplóvezetést, melynek során egymás után írjuk le mindazt, amit - olvasva, látva, hallva - figyelemre méltónak tartunk. Azt is ajánlja, hogy a naplót betűrendes mutatóval lássuk el: ez ugyanis megmutatja, hol van feljegyezve az, amire később szükség lehet. Szól arról a haszonról is, amely a könyvek olvasásával és kijegyzetelésével jár. Segíti ez a kitartó munka az értelmi erők fejlődését "az értelemnek a dolgok ismeretében való világosságát", olyan gazdag szellemi vagyon birtokába juttat, amellyel az egyén biztosan rendelkezik, mert a maga munkájával gyűjtötte magának, továbbá: a szemelvények gazdagon összehordott kincsével hihetetlen dolgokat lehet művelni. "Ha tőled kívánnak egy tárgyról értekezést, - megfelelő jegyzetek birtokában - sohasem fog hiányozni hozzá az anyag,

akár írni kell róla, akár rövid gondolkodás után szóbelileg előadni; éles ítélőképességet szerzel magadnak afelől, a szerzők véleményei között melyek látszanak másoknál igazabbnak. Sokat segít, ha a tetszésedre való dolgok kiszemelése közben megfontolod, mikor, mire, hol s mi módon akarod dolgaiddban felhasználni s ha azt, ami erre alkalmasnak ki- nálkozik, a "Szem előtt tartandók" külön könyvébe bejegyzed." "Mi szép, - kiált fel - minden tudhatót úgy tudni, hogy se- hol se légy idegen! Mily pompás dolog, ha mindenről, amiről nyilatkoznod kell, néhány bölcs mondást tudsz idézni!" Rend- kívül hasznosnak tartja a jó könyvek tanulmányozását. "Ha erre titeket meg nem nyerek, hiába időzöm itt. Nem tehetek hasznosabbat, mint hogy Nektek a jó írók műveinek olvasását ajánlom. Fölfedem előttetek, hogy a bölcsesség kincsei a könyvtárak mélyén rejtőzködnek." "Bármely nemzetnek dicsé- rére szolgál, ha vannak bölcs férfiai, akik irodalmi munkásságuk- kal is kiválnak..." "Eddig az volt a baj, hogy nemzetünk a patakoknál időzött, s nem menet a forrásokig: megpihent a bölcsesség cseppjeinél, a folyókat, tavakat, tengereket s magát az óceánt is elhanyagolta. Mások nyomán irt könyvec- sékkel, kivonatokkal, szemelvényekkel, gyűjteményekkel, ma- gyarázatokkal elégedtünk meg: ez volt nálunk a tudományos képzés gazdaságos útja. Szerencsétlen takarékoskodás, kárhoza- tos pazarlás." "Mert mi emel a tudományban más nemzeteket mi fölénk? Az, hogy azok könyveket, könyvtárakat olvasnak." "Az egész ókort tanulmányozzák, és bárhol bármi új dolog jelentkezik, erre felfigyelnek." "Üzzétek hát el, magyarjaim, a tunyáságot, ezt a gonosz idegent! Üzzétek el a kishitűsé- get! Legyetek merészek abban, amiben másokat bátraknak lát- tok." /Comenius: A könyvekről, az értelmi képzés fő eszközei- ről. - Comenius Magyarországon, Budapest, 1962. 113-117.o./

2. Comeniusnak ezek az elgondolásai nemcsak a kora- beli általános képzésre vonatkoznak: érvényesítésük, megva- lósításuk a mai általános oktatásban, szakképzésben is fon- tos. A könyv mindig, ma is s a jövőben is nélkülözhetetlen forrása az új ismeretek szerzésének, ma is fontos feladat tehát megtanítani a könyv használatára, a könyvből való gaz-

daságos ismeretszerzésre a gyermekeket. S mivel hallgatóink egy része sem tud a könyvből gazdaságosan tanulni, a tanítóképzésben is nagy gondot kell fordítani arra, hogy a jelöltek elsajátítsák a könyvből való eredményes ismeretszerzést, ezzel együtt az önálló tanulmányi munkát. Szükséges ez azért, mert "korunkban... a felsőfokú képzés egyik legfontosabb funkciója éppen a tudományos, alkotó gondolkodás, az önképzés iránti érzék kifejlődése, a készségek kifejlesztése az új tudományos eredményekkel való lépéstartásra, befogadásukra és alkalmazásukra..." /Polinszky Károly: A nevelőmunka fejlesztésének időszerei problémáiról. - A felsőoktatási intézmények nevelőmunkája, Budapest, 1968. 62.o./

Mindez azt jelenti, hogy az ismeretek megtanításán túlmenően tanítóképzőnkben is olyan képességek kibontakoztatására és fejlesztésére kell törekednünk, amelyek mai viszonyaink között az alkotó értelmi tevékenységnek nélkülözhetetlen feltételei, követelményei. Az általános iskolai pedagógusképzés korszerűsítésének irányelveiben ez így fogalmazódik meg: "A társadalmi és gazdasági, illetve a tudományos és technikai fejlődést figyelembe véve a pedagógusképzés célját, feladatait ki kell bővíteni az állandóan növekvő ismeretek önálló megszerzésének képességével, hogy a pedagógus eleget tehessen a világnézeti, szakmai és pedagógiai fejlődés fokozódó követelményeinek"... "A korszerűsítés során mindenfajta változtatás a hallgatók értelmi erőinek fejlesztése, képességeik kibontakoztatásának érdekében történjék. Ezért elsősorban a hallgatók önálló munkáját kell fokozni. A képzés egész folyamatában különös gondot kell fordítani a szellemi munka kultúrájának megteremtésére, s legcélszerűbb tanulási eljárások önálló gyakorlati alkalmazására, a könyvtári munkába való bevezetésre." /Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály: Irányelvek az általános iskolai pedagógusképzés korszerűsítéséhez, Budapest, 1969. 4.o./ Társadalmunk igényének megfelelően ugyanakkor ma már nem állhatunk meg a

képzés során az ismeretek elsajátításánál: fel kell készítenünk hallgatóinkat arra is, hogy a fejlődéshez - a gyakorlati élet megfigyelése és a könyvek tanulmányozása közben elsajátított ismeretanyagot felhasználva - maguk is hozzájáruljanak. A következőkben vizsgáljuk meg röviden, hogyan törekszik a jelzett feladatok megoldására, s korszerűsítés eme irányelvének érvényesítésére a mi tanítóképző intézetünk.

a./ Intézetünkben a feladatok eredményes megvalósítását sok egyéb mellett az oktatási módszerek megvalósításával is segítjük. A különböző szaktárgyak jellegének megfelelő speciális oktatási módszerek közül tervszerűen és tudatosan törekszünk annak a módszernek az alkalmazására, amely a legnagyobb hatékonysággal biztosítja a fenti követelmények érvényesítését. E módszerek között alapvető fontosságúak a szemináriumi foglalkozások, mert ezek olyan tevékenységi formákat biztosítanak, amelyek az értelem kiművelésén túl hatékonyan fejlesztik hallgatóink önállóságát, felelősségét, alkotó képességét, közösségi magatartását is. A szemináriumi foglalkozások fontos szerepet játszanak az oktatás feladatainak megoldásában, a szaktudományi ismeretek feldolgozásában, kiegészítésében, elmélyítésében, az ismeretek alkotó felhasználásában, alkalmazásában és ellenőrzésében. A szeminárium igen hatékony eszköz lehet az önállóságra, alkotó oktatásra nevelésben, a hallgatók önálló munkakészségeinek kialakításában, alkotó módon való kifejlesztésében, mert megtanítja a hallgatókat az értelmes magatartásra, arra, hogy képesek legyenek alkotó módon, önállóan gondolkodni és dolgozni, a természeti és társadalmi jelenségeket kellően elemezni s ennek megfelelően tudományos igényű következtetéseket is levonni. A szemináriumi munka magymértékben segíti a felsőoktatási intézményekben hatékony nevelési hatások tudatos, eredményes, intenzívebb érvényesítését is, hiszen a kiscsoportos foglalkozások során közvetlen, személyes kapcsolat alakul ki a hallgatók és a nevelő között, s ez a közvetlen viszony nagyban fokozhatja a hallgatók erköl-

csi-politikai-ideológiai tudatformálásának eredményeit. Ezen túlmenően jó hatású a szemináriumi foglalkozás a hallgatók vezetési képességének kifejlesztésére: a foglalkozások során megtanulják a társadalmi folyamatok számbavételét, elemzését, helyes értékelését, a jelentkező ellentmondások felismerését s a megoldásukban való aktív részvételt.

b./ A szemináriumi foglalkozások közül a tanító-képző intézetben az alábbi főbb szemináriumi formák alkalmazásával fokozhatjuk oktató-nevelő munkánk eredményeit:

- A szemináriumi foglalkozásba, az önálló alkotó jellegű munkába való bevezetés céljából sikeresen alkalmazható a proszeminárium. Ennek az a feladata, hogy kialakítsa az önálló szemináriumi munkával kapcsolatos alapvető ismereteket, s általában bevezesse a hallgatókat a szemináriumi feladatok megoldásába. Proszemináriumi foglalkozást tartunk a különböző szaktárgyak szemináriumi munkájának beindításakor, de különösen fontos ez a felsőfoku tanulmányok kezdetén. S mivel a tanítóképzés ideje nagyon rövid, az eredmény fokozása céljából kívánatos, hogy a proszeminárium általános feladatait tervszerűen megosszuk az egyes szaktárgyak között.
- Az előkészítő szeminárium feladatainak megoldása után kerülhet sor szakszemináriumok, a tulajdonképpeni szemináriumok, a hallgatók önálló munkájára épülő szemináriumok szervezésére. Az ilyen szemináriumi foglalkozások tervezésében és szervezésében a nevelőnek azt a helyes felfogást kell érvényesítenie, mely szerint a szemináriumi munka szerves része az oktató-nevelő munkának, sok lehetőséget biztosít a képzési cél megvalósításához, továbbá: a szeminárium a humán szaktárgyak gyakorlata, amely az előadással szoros kapcsolatban valósul meg.

A tanítóképző intézetben alkalmazott szemináriumaink elsősorban előadással kapcsolatos, anyagkövető szemináriumok, amelyeken a tantervben megállapított tárgyakból a vonatkozó programban előírt s előadás során ismertett valamelyik anyagrész kiegészítésére, elmélyítésére, gyakorlati alkalmazására és ellenőrzésére kerül sor. Ez elsősorban abból adódik, hogy hallgatóink aránylag rövid időt töltenek az intézetben, felkészülésük hivatásukra sokrétű, időigényes, aprólékos munkát kíván, s ezért csaknem minden félévben további újabb szaktárgyak oktatására kerül sor. Hallgatóink így csak későn, miután már minden szaktárgyat tanultak, s egy mellett döntöttek, tudnának egy-egy szaktudomány kutatómunkájába eredményesen, önállóan bekapcsolódni. Erre viszont az utolsó félévben már kevés lehetőség adódik.

Az anyagkövető szemináriumok közül sokszor alkalmazzuk az előadást - az új ismeretek feldolgozásában - kiegészítő szemináriumot, melynek többek között fontos feladata a hallgatók gazdaságos, önálló tanulmányi munkájának kialakítása, segítése, a hallgatók pedagógiai képességeinek fejlesztése stb. Az előadás anyagának kiegészítése sokféleképpen történhet: újabb adatokat közölhet a foglalkozáson a nevelő, de kiegészítő anyag birtokában juthat a hallgató a kötelező vagy ajánlott szakirodalom előzetes feldolgozásával, továbbá a gyakorlóiskolában, az uttörőfoglalkozáson, a gyermekotthonban, a művelődési házban, a könyvtárban, az osztály szülői értekezleten stb. végzett látogatás alkalmával is.

Az előadást az új ismeret feldolgozásban kiegészítő szemináriumok lehetnek szövegmagyarázó, forrás-, dokumentumokat elemző szemináriumi foglalkozások, melyeken sor kerül a marxista klasszikusok műveinek, a párt - fejlődést feltáró - dokumentumainak, jelenkori helyzetet elemző határozatainak, nagy pedagógusok életművének, az alsótagozati Tantervnek, Nevelési tervnek, a kézikönyveknek, a tankönyveknek stb. elemzésére. Az új ismeret feldolgozá-

sában az előadást kiegészítő szeminárium gyakori változata intézetünkben a referáló szeminárium, amelyen a hallgatók meghatározott irodalom alapján beszámolókat tartanak, s a referátumot vita, megbeszélés követi. Különösen hasznos az olyan problematikus referáló szeminárium, amelynek során a problémák megoldásához a hallgatóknak egyéni tapasztalataikat, észrevételeiket is fel kell használniuk. Az ilyen problémahelyzetek teremtése ugyanis nagymértékben segíti az önálló gondolkodás és kritikai szellem fejlődését.

Egy-egy nagyobb témakör anyagának feldolgozása után sokszor indokolt az előadásban tárgyalt, továbbá az új ismeretet feldolgozó szemináriumi foglalkozáson vagy egyéni tanulással kialakított ismeretanyag rögzítése, megszilárdítása. Ilyenkor összefoglaló-rendszerező, illusztráló-elmélyítő szemináriumi foglalkozást szervezünk. Tartható ilyen szeminárium az előadást megelőzően is olyan problémák megbeszélése céljából, amelyeknek elmélyült ismerete feltétlenül szükséges az új témakör anyagának megértéséhez, gondos feldolgozásához és elsajátításához. Az összefoglaló-rendszerező szemináriumi forma eredményességét fokozni lehet azzal, hogy a nevelő a felkészüléshez ujszerű problémafeladatokat jelöl meg, s a hallgatók a felkészülés során a lényeges problémák összegezésével készítik el az egyes kérdések kifejtésének vázlatos tervét. Az órán először a terveket beszélik meg, majd az elfogadott vagy megbeszélés során kialakított terv szerint történik a probléma megvitatása. - Az elmélyítő-illusztráló szemináriumnak az a feladata, hogy megfelelő plasztikus anyaggal segítse az előadásban kifejtett problémák, összefüggések elmélyítését. Ilyen esetekben az előadás után a kalsszikusok műveiből, nagy pedagógiai elmélkedők írásaiból megfelelő szemelvényeket mutatunk be az anyag jobb megértése, általánosításainak indokolása, illusztrálása szempontjából. Magasabb fokon ezt az anyagot a kijelölt irodalomból a hallgatók is összegyűjthetik.

Az elméleti anyag gyakorlati alkalmazására szánt szemináriumi foglalkozás eredményesen segíti a felsőoktatási reform egyik fontos célkitűzésének, az iskola és élet kapcsolatának szorosabbá tételét, a szakmai feladatok megoldásához szükséges készségek fejlesztését, a szaktárgyi kutatómunkába való bevezetést. Az ilyen szemináriumok előre elkészített dolgozatot ritkán igényelnek, de csak akkor eredményesek, ha a téma elméleti anyagát előzőleg minden hallgató gondosan áttanulmányozta, a tananyagot folyamatában látja, és a vitában aktívan részt vesz. Ilyen foglalkozásokon történik a hallgatók előkészítése csoportos hospitálásokra, csoport előtti tanításokra, továbbá a megfigyelések és tanítások tapasztalatainak feldolgozása.

Az ellenőrző-értékelő szeminárium alkalmazása olyan tárgyakban fontos, ahol a továbbhaladás, a gyakorlati alkalmazás feltétele az anyag folyamatos megértése, ahol a félév végén nincs vizsga, illetve gyakorlati jegyet kell adni. Amikor pl. bizonyos elméleti anyag rész feldolgozása után csoportos hospitálás keretében sor kerül az elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazásának megfigyeltetésére, a hospitálás előtt feltétlenül szükséges a vonatkozó anyag számonkérése azért, hogy a megfigyelés sikeres, tudatos s célratörő legyen. Ezen túlmenően igen hasznos a félévek végén elemzéssel lezárni a szemináriumi foglalkozásokat, értékelni a csoport tevékenységét s külön-külön az egyes hallgatók munkáját is. Sok segítséget adhatnak e szemináriumok a hallgatók fejlődéséhez különösen akkor, ha elemzésbe a hallgatótársakat is bevonjuk, s az értékelés megállapításait a továbbiak során figyelembe is vesszük.

Nevelési szempontból hasznos az előadástól független szemináriumi foglalkozás szervezése is. Ennek fő feladata az önálló tudományos kutatómunka készségeinek kifejlesztése valamilyen - programban nem szereplő, de szakmai szempontból fontos - anyagnak a feldolgozásával, az ezzel kapcsolatos kollektív kutatómunka végzésével.

c./ A szemináriumi foglalkozásnak a tanítóképző intézetben nincs kellő hagyománya, tapasztalata, s azonkívül a képzés ideje is túl rövid ahhoz, hogy a hallgatók elmélyült szakszemináriumi foglalkozásokon vehessenek részt. Kevés tárgyból van lehetőség szemináriumi foglalkozásra, továbbá ha van is ilyen szemináriumi óra, annak a legtöbbször az előadásokon ismertetett anyag elmélyítése, kiegészítése, gyakorlati alkalmazása, ellenőrzése a feladata. Különösen így volt ez a marxizmus-leninizmus és a pedagógiai tárgyak szemináriumain. A foglalkozások szervezésében nevelőink egyéni egyetemi tanulmányi tapasztalataikra támaszkodtak, illetve a szakirodalom felhasználásával s más intézetekben szerzett tapasztalataik figyelembevételével igyekeztek eljárni. S mivel a tapasztalataink szerint a szemináriumi foglalkozásokon sokféle oktatási-nevelési feladat megoldására nyílik lehetőség, intézetünk nagy gondot igyekszik fordítani a szemináriumi foglalkozások alkalmazására, előkészítésére és szervezésére egyaránt. A szemináriumi foglalkozások hatékonyságának fokozása céljából ezért összefüggő tervet dolgoztunk ki. Ennek megfelelően intézetünkben a hallgatókat egységesen, az érdekelt szakcsoportok összefogásával, együttes munkájával igyekszünk felkészíteni a szemináriumi munkára, ezzel együtt az önálló tanulásra, alkotó munkára, másrészt pedig a különböző szaktárgyak szemináriumi foglalkozásaira, a szaktárgy anyagának gazdaságos tanulmányozására, kutatásának speciális módszereire. Az előbbi feladat megoldásába a jelölteket az elméleti anyag tanulmányozásának és a gyakorlati megfigyelés tennivalóinak konkrét ismertetésével az első félév elején főleg a marxizmus-leninizmus, az általános lélektan és az anyanyelvi ismeretek óráin alkalmazott proszemináriumi foglalkozásokon vezetjük be, az utóbbi feladat megoldására pedig a szaktárgyi szemináriumok első óráin kerül sor. A marxizmus-leninizmus szemináriumi foglalkozásain elemezzük a középiskolai és tanítóképző intézeti, általában a főiskolás tanulási mód közötti különbséget, az előadás és írott szöveg jegyzetelésének tennivalóit, a forrásanyagok felkutatásával és tanulmányozásával kapcsolatos teendőket, eljárási

módokat, a készített jegyzetek, összegyűjtött anyag felhasználásának lehetőségeit, valamely téma tudományos kifejtésének feladatait, az idézetek alkalmazásának követelményeit stb. A lélektani szemináriumi foglalkozásokon ugyanakkor bevezetjük hallgatóinkat a gyakorlati megfigyelések végzésébe és feldolgozásába. A nevelő vezetésével kísérleteket végeznek, gyakorlati tapasztalatanyagot gyűjtenek, elemzik azt, s megfelelő következtetéseket vonnak le. Az anyanyelvi ismeretek óráin év elején gondosan tudatosítjuk az írásművek elkészítésének legfőbb feladatait, konkrét gyakorlati tennivalóit. A dialektikus materializmus, az általános lélektan és az anyanyelvi ismeretek oktatói a fenti feladatok megoldását közösen tervezik el, s a tervezés kiterjed a foglalkozások témájának, súlyponti anyagának, az önálló tanulmányi és tudományos munkára való általános felkészítés főbb feladatainak s a konkrét megoldási módoknak a megjelölésére.

A szemináriumi foglalkozásokba való bevezetés mellett nagy gondot fordítunk a szaktárgyi szemináriumi foglalkozások megszervezésére is. A szakcsoportok a szakszemináriumi foglalkozások feladatainak figyelembevételével konkrétan eltervezik a hatékony módszertani eljárásokat, s a megoldandó didaktikai feladatoknak megfelelően szaktárgyi szemináriumi modelleket dolgoznak ki: összeállítják a különböző szemináriumi modellek feladatait, felhasználandó forrásanyagát, eltervezik a felkészüléshez nyújtandó segítség mértékét, a hallgatók számára előre közlendő problémákat, a szemináriumi foglalkozás megszervezésének konkrét teendőit, s a tapasztalatok felhasználásával egyre hatékonyabb eljárásokat alakítanak ki.

d./ Az év eleji tervező-szervező munka mellett nagy gondot fordítunk az egyes szemináriumi foglalkozások előkészítésére és megszervezésére is. A szemináriumi foglalkozást vezető nevelő felkészülését meghatározza a társadalom igénye, nevelésünk célja. A vezetőnek folyamatosan támaszkodnia kell tartalmi, szaktárgyi, ideológiai, pedagógiai

fejlődéssel, és a legújabb eredményeket a szemináriumi munkában is érvényesíteni kell. A tematika készítése során a program követelményeinek megfelelően az oktatási folyamat szerves részeként, egymást kiegészítően tervezi meg az előadás és szemináriumi foglalkozás anyagát, feladatait. A tantervileg előírt anyag témáiból különválasztja, csoportosítja az előadással, szemináriumi foglalkozással, egyéni tanulmányozással feldolgozható anyagrészeket, s tematikájában ezt rögzíti: és az erre vonatkozó bibliográfiái minimummal, ajánlott irodalommal együtt hirdetés formájában már a félév megkezdésekor a hallgatók tudomására hozza. Az első szemináriumi órán ismerteti a témák főbb problémáit, s tudatosítja az egyes témákkal kapcsolatban a hallgatók teendőit is. Ezen túlmenően gondos előkészületet és irányítást igényel minden egyes szeminárium is. A foglalkozás eredményességét fokozza a nevelő sokrétű, konkrét felkészülése: tájékozódik az irodalomban, összegyűjti a tárgyaláshoz szükséges súlyponti anyagrészeket, a vonatkozó irodalom és a hallgatói csoport sajátosságainak figyelembevételével sorra veszi a felmerülhető problémákat, és eltervezi a helyes megoldásokat, végső következtetéseket. A nevelő saját felkészülését rövid feljegyzésben rögzíti, s ez tartalmazza a megbeszélésre kerülő alapfogalmakat, súlyponti anyagrészeket, az anyag feldolgozását biztosító főbb kérdéseket. A további fejlődés érdekében az is kívánatos, hogy a foglalkozás után megfigyeléseit a vázlaton rögzítse, s később adandó alkalommal a tapasztalatokat hasznosítsa.

Folyamatosan és konkrét feladatokhoz kapcsolódva különösen sok segítséget törekszünk adni hallgatóinknak a szemináriumi órákra való felkészülésben és a foglalkozáson való aktív részvétel /helyes elemzés, tudatos vita, a véleménynyilvánítás kulturált módja/ kialakításában a tanítóképzős tanulmányok megkezdésekor, továbbá egy-egy szaktárgy szemináriumi foglalkozásainak első óráin. Nagy szükség van erre azért is, mert az előző tanulmányok hallgatóink nagy részét nem készítik fel ilyen szempontból eredményesen a felsőfokú tanulmányokra, az irodalom, könyvek felhasználá-

lására, egy-egy kérdés tudományos fejtegetésére. S mivel tapasztalatunk szerint hallgatóink számára nehéz a tanulmányozott és összegyűjtött anyagból kiválasztani és a dolgozatba beépíteni a téma kifejtése szempontjából fontos anyagrészeket, igyekszünk jól megértetni velük, hogy a forrásmunkák nem azzal a céllal készültek, amit a dolgozat kifejtése igényel, s ezért belőlük csak azt kell ki-jegyezniük, ami a dolgozat témájához hozzátartozik és abba be is illeszthető, továbbá, hogy a forrásmunkákból felhasznált megfelelő idézetek plasztikussá teszik a kifejtést, fokozzák annak tudományosságát. Ugyanakkor igyekszünk megtanítani, ránevelni őket arra is, hogy az elméleti anyag mellett használják fel dolgozatukban a gyakorlati élet tapasztalatait, sőt az elméleti megállapítások igazolására maguk is végezzenek gyakorlatban kísérleteket.

Fentiekben tulmenően tervszerűen segítjük hallgatóinkat a szemináriumra való közvetlen felkészülésben, illetve a tudományos igényű dolgozat elkészítésében is. E szempontból hasznosnak tartjuk, ha eleinte szűkebb, pontosan megjelölt témákat tűzünk ki, s ehhez a szemináriumra való felkészülés első időszakában az irodalmat az oldalszám pontos feltüntetésével jelöljük meg. Középis-kolás fokon gondolkodva ugyanis hallgatóink a nagy anyagból nehezen tudják kiválasztani a tanulmányaikhoz szükséges lényeges részeket. E szempontból is nagyon hasznos az első időkben az alapvetően fontos művek közös elemzése. Ezzel ugyanis nemcsak azt mutatjuk be szemléletesen, hogyan használhatják fel munkájukban a leggyümölcsözőbben az olvasott irodalmat, hanem hozzászoktatjuk őket ahhoz is, hogy mindent megfelelő értelemzéssel, kritikával olvassanak. Mindezzel hozzászoktatjuk a jelölteket a jelenségek megfigyeléséhez, elemzéséhez, bírálatához, a lényeg meglátásához, az anyag rendszerezéséhez, fel-dolgozásához, következtetések levonásához, általában a dokumentáláshoz. E cél érdekében az első félévben néhány kötelező szakirodalmi anyagot szemináriumi órán is fel-

dolgozunk, hogy a hallgatók a jelenségeket, folyamatokat a maguk bonyolultságában, dialektikus összefüggésében, fejlődésében tanulmányozzák. Ezért olyan feladatokat is adunk a jelölteknek, hogy gyűjtsenek önállóan az előadáson feldolgozott anyag elveivel analóg vagy azokat kiegészítő példákat, pedagógiai helyzeteket, elemezzék, hasonlítsák össze ezeket, foglaljanak állást, és a végső következtetéseiket egyéni tapasztalataikkal igazolják. A felkészülésben és a munkában a fokozatosság érvényesítésével először maximális segítséget adunk, s a konkrét feladatok megoldásával a teendők elvégzését a gyakorlatban is bemutatjuk. A továbbiakban egyre jobban háttérbe húzódunk, s egyre nagyobb mértékben építünk a hallgatók munkájára. Arra törekszünk, hogy a tervszerű munka eredményeként a hallgatók lassan eljussanak a fejlődésben arra a fokra, hogy önállóan is meg tudják oldani a szeminárium előkészületeit, és az összegyűjtött anyag gondos elemzésével megfelelő következtetéseket is tudjanak levonni. Fontosnak tartjuk, hogy a szervezésben építsünk a hallgatók egyéni tulajdonságaira, vegyük tekintetbe a szaktárgyi sajátosságokat, s mindezek figyelembevételével alakítsuk ki munkamódszereinket. Ehhez nagy segítséget adhat az egyéni konzultáció, melynek során a nevelő megismerkedhet egy-egy hallgató ismereteivel, munkastílusával, továbbá a csoportos konzultáció, amely gazdag lehetőséget nyújthat a termékeny vita kialakításához, az egyes vonatkozások tisztázásához.

Ezen tulmenően nagymértékben függ a szeminárium sikere a foglalkozás megszervezésétől is. A nevelőnek határozottan kell irányítani a foglalkozást, ha szükségesnek tartja, ki kell egészíteni az anyagot, gondolkodtató kérdésekkel, problémafelvetésekkel el kell indítani, vagy tovább kell segítenie a vitát. Elsősorban a hallgatókat kell megszólaltatnia: ők vitatkozzanak. A felvetett kérdésekre is először ők válaszoljanak, s csak azután kerüljön sor a nevelői kiegészítésekre, a tanulságoknak a nevelő által történő összefoglalására. A vezetőnek biztosítani

kell minden hallgató részvételét, majd a szemináriumi foglalkozás végén értékelnie a hallgatók szereplését, a szemináriumi foglalkozást, s a félév során végzett munkát a vizsga jegyébe is be kell számítani.

e./ A korszerű szakképzés, hallgatóink életre nevelése szempontjából igen hasznosnak tartjuk az érdeklődő hallgatók számára fakultatív pedagógiai szeminárium szervezését is. Ennek keretében elsősorban a korszerű lélektani-pedagógiai és alsó tagozati módszertani kérdések elméleti és tapasztalati anyagának összegyűjtésére, elemzésére s bizonyos általánosítások kialakítására kell törekednünk. Ugy gondoljuk, hogy a szeminárium jól dolgozó, agilis tagjait tanulmányaik befejezése után kutatóközösségbe vonjuk be, s annak irányítását továbbra is az érdekelt intézeti tanár végzi. E kutató-közösségek a konkrét anyagok összegyűjtésével, az alsó tagozatos pedagógiai kutatások részfeladatainak megoldásával igen nagy szolgálatot tehetnek elméleti és gyakorlati pedagógiánknak.

x x x x x x

Fenti elgondolásunk még nem valósult meg. Az elmúlt évben kidolgoztuk az intézeti szemináriumi foglalkozások hatékonyabbá tételének főbb feladatait, tennivalóit, s ebben az évben ennek megfelelően igyekszünk megszervezni intézetünkben a szemináriumi foglalkozásokat. Meg vagyunk győződve róla, hogy a szemináriumi foglalkozások ilyen tervszerű, tudatos megszervezésével, kihasználásával korszerűbbé tesszük tanítóképzésünket, s ezzel együtt eredményesebben oldjuk meg szocialista tanítóképzésünk feladatait is. A szemináriumi foglalkozások hatékonyságának fokozása, mint téma, szerepel intézetünk komplex kutatási tervében is. Örülnénk, ha más intézetek is bekapcsolódnának e terv megvalósításába, s így szélesebb körű konkrét tapasztalati anyag birtokában megalapozottabb általánosításokhoz juthatnánk el.

Károly István zárszava

A Pedagógiai Szeminárium elnöke megköszöni Babodi és Kődöböcz kartársak korreferátumát. Megállapítja, hogy mindkét előadás tovább vitte Comenius gondolatait egészen a mai óvónő- és tanítóképzés gyakorlatáig. Mindketten hasznos pedagógiai tanácsokat adtak a comeniusi alkotás bázisából kiindulva a didaktika mai problémáinak megoldásához óvodai és általános iskolai vonatkozásban. Ezután az elnök megkérdi a jelenlévőket, kíván-e valaki felszólalni. Mivel jelentkezés nem történt, az elnök felkéri a hallgatóságot, hogy fogadják szeretettel intézetünk irodalmi színpadának Comenius műsorát és Béres Ferenc énekművész korabeli énekekből összeállított dalsokrát. A műsor megköszönése után, amely esztétikai élményekben gazdagabbá tett mindnyájunkat, a következő gondolatokkal értékeli és zárja be az intézeti rendezvényt:

Kedves Elvtársnők, Elvtársak! Kedves Hallgatóim!

A kollégiumi névadó ünnepséghez és a Pedagógiai Szemináriumhoz fűzött - a bevezető-köszöntő beszédemben is megfogalmazott - reményeknek, úgy vélem, mindenben megfelelt intézetünk rendezvénye. A névadó ünnepségen sikerült olyan koncentrált, érzelmileg gazdag pedagógiai hatást sugározni a holnap pedagógusaira, amelyet csak Comenius

és a hozzá hasonló nagy személyiségek műveinek feldolgozása fényénél lehet. Ritka szerencsénknek mondhatjuk, hogy Comenius itt, Sárospatakon is élt, dolgozott és alkotott. A külföldi testvérintézeteink küldötteinek felszólalásából kirajzolódott a nagy pedagógus működésének európai méretű tere is, amelyet szelleme betöltött, és ahol a feltételek kedvezőek voltak - mint például Sárospatakon is négy évig, ott eszméje anyagi erővé változva befolyásolta a korabeli iskolapolitika demokratizálódási folyamatát, az iskolák tartalmi színvonalának korszerűsítését.

A Pedagógiai Szeminárium a névadó ünnepségen kialakított értelmi és érzelmi hatást igen szerencsésen gazdagította, a nagy pedagógus pedagógiai munkássága egy lényeges területének elemző bemutatásával. Olyan alapvető gondolatokkal lettünk gazdagabbak, - amelyeket ma is igen gyakran hangoztatnak tankönyvek és felsőbb tanügyi dokumentumok - mint az oktatás és nevelés egysége és ezen belül is a nevelés domináns jellege. Nagyon megszívlelendő az előadásban elhangzott megállapítás is - amit nap mint nap hangsúlyozunk, de nem egészen veszünk komolyan - hogy fokozati különbségek lehetnek az egyes iskolafajták /tipusok/ között, de a pedagógiai munka minősége között ilyen különbségnek nem szabad előfordulni. Ha az ebből fakadó pedagógiai konzekvenciát minden a jelenlegi kategóriák szerinti - iskolatípusban nevelő-oktató pedagógusok levonák, sokkal kevesebb lenne az elvileg és szerkezetileg dialektikusan összefüggő oktatási rendszerünk természetes átmenetei között tapasztalható különbség.

Lehetne nagyon sok analógiát állítani Comenius tanítása és a mai pedagógiai gyakorlatunk között, de ezt megtették előadóink, ezért én a hátralévő időmet néhány elhatározás előadására és egy-két tanulság levonására, továbbá a közreműködő előadók, szereplők és jelenlévő kedves hallgatóság köszöntésére kívánom fordítani.

Tovább kell keresni, kutatni nagy névadónk pedagógiai alkotó munkája és a mi sárospataki pedagógusképző

munkánk közötti összefüggéseket házi felhasználás és közkinccsé tétel céljából. Ilyen gondolat iníttott el minket arra az elhatározásra, hogy megjelentetjük újból az elődeink által kiadott "Sárospataki Füzetek"-et, melynek a célja elsősorban a szocialista pedagógusképzés szolgálata lenne.

Ugyanebből a gondolatból következik a második elhatározásunk, hogy kétévenként megrendeznénk Sárospatakon hazai és nemzetközi részvétellel a "Sárospataki Pedagógiai Szeminárium"-ot, melynek témája az ifjúság nevelését érintő központi pedagógiai probléma lenne. Ennek meghirdetését az 1970. november 13-tól 17-ig Budapesten és Sárospatakon tartandó Comenius halálának 300 éves évfordulója emlékére rendezendő nemzetközi emlékülésen kívánjuk nyilvánosság elé tárni. Ezen az ünnepségen szeretnénk kérni az országos illetékes szervek segítségét és a jelenlévő külföldi vendégeink részvételét a legközelebb 1972 nyarán szervezendő Pedagógiai Szemináriummal kapcsolatban.

Ugy gondolom, más pedagógusképző intézetnek is hasznos lenne kutatni olyan pedagógiai előd után, akinek szellemi örökségét érdemes lenne tovább fejleszteni.

Ma olyan korban élünk, amikor nem könnyű az emberiség fejlődéstörténete során felhalmozott ismeretanyagot az oktatás céljára kiválasztani, de még nehezebb a kiválasztott anyagot megtanítani a felnövő nemzedéknek, és mindezek által alakítani, fejleszteni szocialista személyiségüket. Ezt a fejlődésünkkel - szükségszerűen - járó pedagógiai problémát a pedagógusképzés korszerűsítésével, hatékonyságának fokozásával lehet és kell elsősorban megoldani. Ehhez szeretnénk volna mi hozzájárulni néhány gondolattal, amikor napirendre tűztük Pedagógiai Szemináriumunkon "A korszerű pedagógusképzés a comeniusi hagyományok tükrében" című témát.

Ugy gondolom, nem tévedek, ha úgy értékelem rendezvényünket, hogy sikerült célunkat elérni az előadóink közreműködésével, a jelenlévő hallgatóság támogatásával.

Jó főpróbának is lehet minősíteni ünnepségünket a következő évi nemzetközi emlékülés és az azt követő évek Pedagógiai Szemináriumainak megrendezését illetően.

Befejezésképpen ismételten megköszönöm előadóink, szereplőink nagyszerű munkáját, és kérem a hallgatóságot, vigyék magukkal az itt hallottakat, és alkalmazzák mindennapi nevelő-oktató-képző munkájukban. Ezekkel a gondolatokkal bezárom névadó ünnepségünket és tudományos ülésünket.

TARTALOMJEGYZÉK

Azary Zoltán - dr. Károly István: Ajánlás..... 3

I.

A TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET KOLLÉGIUMÁNAK NÉVADÓ ÜN-
NEPSÉGE

Dr.Károly István: Megnyitó..... 9

Dr.Simon Gyula: Névadónk örökségéről..... 15

A Tanítóképző Intézet és a Comeniusról elnevezett
Kollégiumot üdvözlük:

Pálmai Kálmán..... 37

Dr.Kurt Pietsch..... 43

Dr.Andrej Čuma..... 47

Dydo Zdzisław..... 51

Dr.Károly István: A Kollégium "Kiváló szobaközös-
ségek"-nek kitüntetést ad át..... 57

II.

A NÉVADÓ ÜNNEPSÉG PEDAGÓGIAI SZEMINÁRIUMA

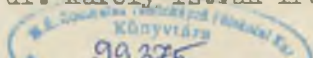
Dr.Károly István: Megnyitó..... 61

Dr.Bakos József: A korszerű általános iskolai neve-
lőképzés néhány problémája a come-
nusi hagyományok tükrében..... 63

Babodi Béla: A korszerű óvónőképzés néhány problé-
mája a comeniusi hagyományok tükrében. 83

Ködöböcz József: Comenius és egy mai pataki képzős
törekvés..... 97

Dr.Károly István: Záróbeszéd..... 115

A KIADÁSÉRT FELELŐS:
A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG TITKÁRSÁGA
FELELŐS SZERKESZTŐ: BENŐ KÁLMÁN

Készült: a ZMKMF háziyomdájában

